

FOLKEHØGSKOLEN

METOO
PÅ FOLKEHØGSKOLE
side 04

PEDAGOGIKK
PAULO FREIRE
side 08

KUNST
ANTIBODIES
side 24

FOLKEHØGSKOLEN

UTGITT AV FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET

Redaktør:

Øyvind Krabberød
ok@folkehøgskole.no
mob. 986 27 439

Send ros og ris til:
ok@folkehøgskole.no

Redaksjonsråd:

Live Hokstad, Dorte Birch, og Angelina K. Christiansen

Kommer ut med 5 nr. pr. år
Frist for innlevering av stoff: Den 15. i måneden før
utgivelse, som er 15. februar, april, juni, september og
november. Stoff meldes i god tid før deadline.

ISSN 0333-0206

Design: **Supernatural Stories** (supernatural.no)

Forsidefoto: Joerg Lohse
Produksjon/trykk: **Polinor**
Papir: Amber Graphic

Abonnement: 300 kr
Annonser: 1/4-side: 2.100 kr,
1/2-side: 4.100 kr og helside: 8.000 kr

FOLKEHØGSKOLEFORBUNDET
Postboks, 9140 Grønland, 0133 Oslo
Besøksadresse: Brugata 19, Oslo
tlf.: 22 47 43 00,
bankgiro: 8101.34.46466

fhf@folkehøgskole.no
www.folkehøgskoleforbundet.no
www.frilyntfolkehøgskole.no

Generalsekretær:

Angelina K. Christiansen
angelina@folkehøgskol.no
tlf: 959 60 115

Leder:

Live Hokstad
Gullerudvegen 16, 2849 Kapp
live@folkehøgskole.no
tlf: 918 53 885

Nestleder:

Ingvar Øydvinn
Fosen folkehøgskole

Styremedlem:

Ronnie Mag-Larsen
Follo folkehøgskole

Styremedlem:

Marianne Amundsen
Agder folkehøgskole

Styremedlem:

Kristin Smith
Ringerike folkehøgskole

1. varamedlem:

Line Tirskaug
Trøndertun folkehøgskole

INFORMASJONSKONTORET FOR FOLKEHØGSKOLEN

Postboks, 9140 Grønland, 0133 Oslo
Tlf.: 22 47 43 00
if@folkehøgskole.no

Daglig leder:

Dorte Birch
dorte@folkehøgskole.no
tlf: 913 52 372

Fagpressen

INNHold

03 *Leder, Øyvind Krabberød*

04 *Interjuet –
Eldrid Johansen*

07 *Foto:
Mer enn ord*

08 *Pedagogikk: Paulo Freire*

10 *Pedagogisk hverdag:
Elverum*

16 *Skulen er problemet, ikke ADHD*

18 *Stord folkehøgskule inn i reserfart*

20 *Kokkens:
Sogndal folkehøgskule*

22 *Skolestartundersøkelsen*

24 *Kunst:
Antibodies – Astrup Fearnly*

26 *Fra pressen*

28 *Benedictes metode*

30 *Bøker: Sagatun og Herman Anker*

32 *Bøker: Europas falke*

34 *Bøker:
Å sende et menneske til månen*

35 *Bøker:
Dannelse av Lene Rachel Andersen*

36 *Funn:
Folkehøgskolens klimarapporter*

38 *Tollefsen: Fra kaikanten*

40 *Hartvig Nissen – familiekronike*

43 *Takk for meg
– Christian T. Bjørnø*

44 *Arbeidslivet:
Omdisponering av ansatte*

45 *Lederen: Live Hokstad*

46 *Folkehøgskoleforbundet*

48 *Nytt fra informasjonskontoret*

49 *Internasjonalt utvalg*

50 *Folkehøgskolerådet*

52 *Baksiden: Tekst/diktstafetten*

RASISME I FOLKEHØGSKOLEN?

Fotballspilleren Amahl Pellegrino hadde mot til å markere at de rasistiske tilropene han ble utsatt for i en eliteseriekamp i Ålesund nylig var uakseptable. Nå har Norsk Toppfotball, i kjølvannet av episoden, opprettet antirasistkampanjen «STOPP!». Det er flott, men likevel var det en ny episode i Sandefjord 18. oktober.

Når Tromsø taper kamper, joiker motstanderlagets supportere. Morten Gamst Pedersen har snakket åpent om sin samiske bakgrunn. Når han mislyktes med noe på banen responderte ofte motstandernes supportere med å joike etter spilleren. Med det historiske bakteppet med nasjonens undertrykkelse og assimileringspolitikker overfor sitt urfolk og sine nasjonale minoriteter er dette alt annet enn greit.

Folkehøgskoleeleven Michael Schøyen, delte sin sterke historie i forrige nummer av magasinet. Han har bodd 17 av sine 20 år i Norge, men møter stadig utfordrende holdninger fra omgivelsene. Han forteller om to valg han sto overfor når han som utlending kom til Norge: Han kunne enten fjerne seg fra sin kultur, og integreres i den norske, eller være den han naturlig var og helst ville være. Han skiftet navn, og var mest med norske venner, det var hans strategi for å «overleve». Han fikk da kommenterer som: «Du er ikke som andre utlendinger. Jeg er egentlig ikke så fan av mørke folk, men du er annerledes for du er snill, høflig og snakker bra norsk.» Han innrømmer at dette har vært svært vanskelig å møte.

I den siste utgaven av det danske Højskolebladet, står Prince Henry, med bakgrunn fra Ghana og København, fram og forteller at han flere ganger er blitt utsatt for rasisme og diskriminering under sitt højskoleopphold ved Roskilde Festival Højskole. Han endte med å ta saken i egne hender – og avsluttet oppholdet med å arrangere en Black Lives Matter-demonstrasjon, som hele skolen deltok i. Han mener at han absolutt ikke ville vært sitt folkehøgskoleopphold foruten, men at det i højskolebevegelsen finnes alvorlige blindsoner når det gjelder rasisme og diskriminering.

De norske forfatterne Camara Lundestad Coof og Guri Sibeko, har skrevet viktige bøker om hvordan rasisme har preget livene deres, både som åpen og mer subtil rasisme. De er født i Norge, men bærer alltid med seg en hudfarge de ikke kan gjemme bort. Den åpne rasismen kan man møte med kamp, men hvordan forholder man seg til rasismen som aldri blir uttalt, men som ligger der i forventningene du møtes med, oppgavene du får, spørsmålene du både stilles og ikke stilles?

Vi må alle jobbe med egne holdninger, og knapt noen av oss går fri fra å ha en bagasje av fordommer og holdninger vi helst ikke vil møte «verden» med.

Det er godt det jobbes med disse spørsmålene sentralt også. I oktober arrangerte Internasjonalt utvalg sammen med FHF og NKF et webinar om institusjonalisert rasisme.

Oppfordringen går her til norske folkehøgskolers ansatte og elevene der om å holde disse spørsmålene varme. De fleste vil være politisk korrekte, men her gjelder det å slippe meninger, tanker og holdninger fram i åpent lende. Mange er opptatt av at folk i dag så lett føler seg krenket, at det er en stor grad av hårsårhet. Men vi skal lytte til dem som kjenner hvor skoen trykker, hva de tenker og opplever. De skal få definere sine egne følelser, og vi bør lytte særdeles godt etter.

Øyvind Krabberød

Ny ungdomsroman historie fra virkeligheten

ELDRID JOHANSEN

- Har utgitt mange bøker for barn og ungdom siden hun debuterte med «Sara vil bli stjerne» i 2005.
- I tillegg til å være barne – og ungdomsbokforfatter jobber Eldrid som sanger, syngende skuespiller og litteraturprodusent i Den kulturelle skolesekken.
- «Fra du så meg» er Eldrids andre ungdomsroman.

n med
gheten

Metoo på folkehøgskole

Den nyeste romanen til Eldrid Johansen er sterk lesning. En 16 år gammel elev på en kristen folkehøgskole innleder et forhold til sin gifte musikk lærer. Og hun er langt fra den første eleven han har tatt med seg hjem...

Av Marit Asheim

- Selv hadde jeg et hjerteår på folkehøgskole! Et sånt år som sitter i lenge. Jeg følte livet var over da vi måtte reise hjem fra Skjeberg folkehøgskole. Året hadde vært helt supert, forteller Eldrid Johansen.

Historien i hennes nyeste roman «Fra du så meg» er derfor ikke hennes egen. Den er hentet fra ei venninne som gikk på en annen folkehøgskole på 90-tallet.

- Det hun i ettertid har fortalt meg har satt spor. Historien er sann, og foregikk på en kristen folkehøgskole. Den gang ble saken tatt opp med rektor og læreren mistet jobben. Hva som skjedde med han etterpå, vet jeg ikke. I dag ville man trolig havnet i retten, sier hun.

TETTE BÅND MELLOM ELEV OG LÆRER

Venninnas historie er utgangspunktet for det hovedpersonen Karen opplever på «Klangly folkehøgskole». Mye er lagt til og funnet på, og historien er oppdatert til å foregå i 2020. Mange av gangene og rommene på folkehøgskolen er beskrevet slik Johansen husker det selv fra året på Skjeberg. Det samme er lukten av nystekt brød (som de aldri fikk smake) og jentekorridoren kalt rødegangen.

- Jeg har selvfølgelig diktet en del på historien, og egentlig kunne den foregått hvor som helst. Som ramme passer likevel folkehøgskolen godt. Både året og miljøet blir så kompakt. Det er derfor ikke lett å få korreks utenfra, og det er utrolig hvordan man kan snike seg unna hvis man vil, sier Johansen.

Karen møter musikk lærer Fred allerede første skoledag, og blir kjapt betatt. Hun blir lagt merke til og får mye respons. Den skoleleie jenta blomstrer i nye omgivelser og med nye venner. Hun blir *sett*. Den gode relasjonen til læreren utvikler seg likevel altfor fort til noe usunt. Et forhold de to skjuler for resten av skolen og omverden.

- Jeg husker selv hvor lukket miljøet på folkehøgskolen var. Det gjør også at man som lærere og elever kommer mye tettere på hverandre enn på andre skoler. Mye av dette er også det aller fineste med folkehøgskolen, og hensikten min er ikke å svartmale. Det store flertallet av folkehøgskolelærere vet hva som er rett og galt.

- Jeg ønsker altså ikke å skremme dere. Fortsett å gi det dere gir til elevene, men vit hvor grensa går!

MAKTPOSISJON OG USUNNE FORHOLD

Hensikten med boka er heller ikke å skremme ungdommer bort fra folkehøgskolen. Johansen ønsker å synliggjøre tegn på usunne forhold til voksenpersoner, uavhengig av hvor det oppstår.

- Jeg ønsker at unge mennesker skal få mot til å si ifra når noe ikke er greit. Før det går så langt som med Karen i denne boka. Kanskje kan fortellingen bidra til at de kjenner igjen tegn på usunne forhold, sier hun.

- Det er forskjell på gjensidig kjærlighet, og når noen utnytter en posisjon. Som ung og usikker kan man bli et lett bytte.

Førsteopplaget av boka ble utsolgt allerede før lanseringen i august. Som vedlegg i romanen har Johansen lagt inn et brev til leseren, nettopp for å få frem dette budskapet enda tydeligere. I brevet står blant annet:

Kjære leser

«Jenta mi ... Han stryker meg over kinnet. – Systemet forstår ikke ekte kjærlighet. Det er det bare Gud som gjør. (...) Det er oss to mot verden, det vet du jo.» (Fra du så meg, s. 157).

Når er det forelskelse og et gjensidig forhold, og når er det misbruk? Forskjellen kan være glidende, utydelig. For er det ikke lov å bli betatt av noen som er eldre, eller yngre, enn seg selv? Eller noen som har en høyere posisjon i et miljø man gjerne vil være en del av? Eller en lavere? Hvis aldersforskjell og posisjon ikke har noe å si, bør ikke alt være lov om man er så heldig å finne en sjelevenn og den store kjærligheten? I krig og kjærlighet og alt det der. (...)

*Jeg mener ikke å svartmale. Flertallet av menn i maktposisjoner vil aldri drømme om å overskride slike grenser. Det er dessuten ikke bare menn som tar seg til rette på denne måten. Men det som er sikkert, er at mye skam er knyttet til slike opplevelser. Det er ikke stas å være et offer, heller ikke å skjønne at man var naiv nok til å gå rett i fella. Men dette er en del av vår virkelighet, av manges historie. Flere enn vi tror. Jeg er overbevist om at jo mer vi snakker om det, jo oftere slike fortellinger fortelles, jo lettere er det for de unge å gjenkjenne tegnene. Mitt håp er også at **Fra du så meg** kan gi ungdom som står i en tilsvarende situasjon mot til å si fra, og aller helst unngå at slike opplevelser bli en del av deres historie ...*

UNIKT MED FOLKEHØGSKOLEN

- Mitt ønske er ikke at det nære samarbeidet mellom lærere og elever på folkehøgskole skal opphøre. Det er helt unikt, og det må ikke dere ikke slutte med, sier Johansen.

- Men kanskje bør metoo-tematikken snakkes mer om på skolene? Så lenge dere er bevisst den maktposisjonen dere har overfor elevene, og har snakket om den, jo lettere er det også å håndtere vanskelige situasjoner.

Selv har hun bare gode minner fra året på Skjeberg, og mye av det flotte med folkehøgskolen har hun også skildret i romanen.

- Jeg sier hurra for folkehøgskolen, men obs obs for tillitsbrudd!

- Når grenseoverskridelser blir et mønster, slik som i boka, er det langt fra greit. Det er noe repetitivt med å jobbe i folkehøgskolen. Hver høst kommer det nye elever til skolen, og nye historier skal fylles med innhold. Dere må hjelpe hverandre med å si ifra når noen utnytter en posisjon.

Eldrid Johansen var selv folkehøgskoleelev i 1991/92, og året etter prydet hun forsiden på katalogen for alle folkehøgskolene i Norge.

**-NÅR GRENSEOVERSKRIDELSER
BLIR ET MØNSTER, SLIK SOM I BOKA,
ER DET LANGT FRA GREIT.**

Mer enn ord

Fotograf: Vilde Langø Mevold

“Hvordan var det egentlig det starta, er det mulig å lete seg frem til eller forstå den første bevegelsen? Og enda mer interessant – var det noen motivasjon eller bare en evig puls fra orden til kaos? Og kan man være kreativ og skapende uten å være nysgjerrig?”

Peder Pedersen, Lofoten folkehøgskole

DEN FRIE SKOLEN UTEN PENSUMLISTER

Tore Haltli

For folkehøgskolen er det viktig å være et skoleslag som er fritt fra statlig styring av innhold eller arbeidsformer gjennom eksternt fastlagt pensum eller eksamen. Skolene har ønsket seg, og fått, frihet til å legge opp undervisningen helt uten innblanding fra andre. Dette er et radikalt ønske, særlig når vi vet at staten gjennomgående har brukt skolene som et verktøy til disiplinering av befolkningen og ungdommen. Derfor er det nærmest oppsiktsvekkende at skolene har fått denne friheten, nå sist bekreftet gjennom den nyeste folkehøgskoleloven som slår fast at «folkehøgskolens formål er å fremme allmenndanning og folkeopplysning» og at den skal være eksamensfri, og at folkehøgskolene beholder denne friheten i en skolevirkelighet som i stadig større grad er målingsstyrt og prestasjonsrettet.

Pensum er makt. Et pensum formidler et sett med verdier og en tolkning av verden. Noe har blitt vektlagt, mens andre ting har blitt tonet ned eller utelatt. Gjennom disse valgene utøves makten. Når pensumet ikke er gitt av staten eller andre eksterne instanser, så får underviserne et stort ansvar og står overfor et valg: enten kan de lage et pensum etter sitt eget hode – og i realiteten erstatte statens styring med sin egen – eller de kan la seg inspirere av ulike pedagogiske tenkere som har tenkt ut andre strategier for hvordan vi kan finne innholdet i undervisningen. En av disse inspirasjonskildene er Paulo Freire.

FREIRE OG FOLKEHØGSKOLEN I NORGE

Paulo Freire (1921-1997) var en brasiliansk pedagog som i mange år jobbet med å lære landbefolkningen i Brasil å lese. Han så at kampen mot analfabetismen også hadde en sosial dimensjon, og ble etter en tid en tydelig politisk aktør på venstresiden og uttalt revolusjonær. Hans tanker rundt bevisstgjøring av folket kommer klart til uttrykk i hans hovedverk *De undertryktes pedagogikk* som ble oversatt til norsk i 1974. Selv om forholdene i Norge knapt kunne vært mer annerledes enn situasjonen til landbefolkningen i Brasil når det gjaldt økonomiske og sosiale forhold, så resonnererte tankene om bevisstgjøring av folket sterkt hos mange folkehøgskolefolk.

På 1960-tallet var det ifølge Arild Mikkelsen i *Frihet til å lære* flere tegn som vitnet om en famlende nyorientering i skoleslaget. «De unge sitter på høyskolens benke med et liv, de skal leve, ikke med et liv de skal have nogle anskuelser om eller have tegnet et idealbilde av» sa Poul Engberg i foredraget «Folkehøgskolens svar på vor tids utfordringer» fra 1963. Herfra er veien kort til Freire som skriver om en undervisning slik: «I stedet for å motta opplysninger om denne eller hint kjensgjerning, analyserer elevene aspekter av deres egen eksistensielle erfaring.» Folkehøgskolene var på leting etter en nyorientering, gjennom Freire fikk de formulert noe pedagogiske grunntanker, og de følgende 25 årene var han en svært innflytelsesrik pedagogisk tenker for norsk folkehøgskole.

LÆRING MED UTGANGSPUNKT I VIRKELIGHETEN

Læringen må forankres i en kritisk diskusjon av ting som betyr noe i folks liv. Dette er essensen i Freires syn på undervisning. Undervisningen skal være erfaringsnær og ta utgangspunkt i hva elevene selv mener at de trenger lære, både for å utvikle seg som mennesker og løse aktuelle problemer.

Temaene for undervisningen, og dermed også undervisningsmaterialet, er ikke gitt på forhånd. Freire mener at de heller ikke kan bestemmes av læreren. For elevene ville det i praksis være det samme som et eksternt fastsatt pensum. Elever og lærere må sammen gå inn i en prosess hvor målet er å finne ut hvilke problemer som må løses eller forklares. Gjennom denne dialogen rundt det som er viktig for begge parter, vil man jobbe fram undervisningsmaterialet og innholdet som akkurat *denne* gruppen mennesker skal jobbe med. Elev og lærer er likestilt, og sammen utforsker de virkeligheten for å nå fram til en kritisk forståelse. Med utgangspunkt i sitt eget livs sosiale virkelighet jobber elevene med læring som gjør dem i stand til å si sin mening om verden, reflektere rundt den og dermed endre den. Ny forståelse og kunnskap åpner øynene til elevene og gjør dem i stand til å handle.

*Er det gjennom
dialogen med elevene
om innhold og tema at
folkehøgskolenes frihet
kommer til syne?*

- LÆRINGEN MÅ FORANKRES I EN KRITISK DISKUSJON AV TING SOM BETYR NOE I FOLKS LIV

FORHOLDET TIL STATEN OG SKOLENES SAMFUNNSOPPDRAG

Folkehøgskolens forhold til staten har endret seg betydelig siden den første folkehøgskolen ble åpnet på Hamar i 1864. Det har vært en prosess hvor staten har gått fra å være motstander av skoleslaget til å bli sett på folkehøgskolens garantist for fortsatt frihet, skriver Kristin Bjørke i sin masteroppgave *Frihet til å være folkehøgskole* fra 2009. Men det ligger hele tiden en fare og lur når folkehøgskolen gjør seg økonomisk avhengig av staten. Ved flere anledninger har det vært ytret ønske om å åpne for eksternt fastsatt pensum, senest i kompetansestriden på 1980- og 1990-tallet. Det staten finansierer vil det som regel også styre – og skoler styrer man gjennom pensumet. Allikevel har folkehøgskolen klart å unngå eksternt pensum, eller har den egentlig alltid det?

Selv om folkehøgskolene alltid har vært frie til å sette sitt eget pensum, «så har national historie og national litteratur i realiteten vært obligatoriske fag gjennom de første hundrede år af højskolens historie», skriver Ove Korsgaard i *Dannelsens forvandlinger*. Det han skriver om er dansk folkehøgskole, men det samme gjaldt også for den norske. Folkehøgskolens historie har vært preget av en ideologi som har vektlagt folkets selvstyre og folkets opplysning. Gjennom folkelig dannelse og opplysningsarbeid skulle befolkningen sveises sammen til en helstøpt nasjon.

Det var foredraget som var den foretrukne undervisningsformen, og elevene satt dag etter dag under talerstolen og lyttet til lærerens fortellinger og utlegninger. Pensumet var satt av læreren, og målet var å skape en nasjon. Folkehøgskolen hadde en klar agenda, et klart samfunnsoppdrag (selv om det riktig nok var et oppdrag de hadde gitt seg selv).

Slik var det en gang, men slik er det ikke nå, og noe av grunnen til det er tankene til Freire. Det er ikke lenger gjennom foredraget og lærerens idéer om hva elevene bør lære, at folkehøgskolens innhold skapes. Skoleslaget har ikke lengre en agenda om å skape en nasjon. Men hva har vi fått i stedet? Vi har et skoleslag som insisterer på autonomi, men som noen ganger virker søkende etter hva denne friheten skal brukes til. Staten garanterer nå for friheten til skoleslaget gjennom folkehøgskoleloven, men det er opp til skolene og underviserne hvordan den forvaltes. Selv om det er staten som finansierer folkehøgskolene, så er det primært elevene lærerne føler seg ansvarlige overfor. Derfor lurer jeg noen ganger på om ikke Freire har et poeng når han skriver at innholdet i undervisningen ikke skal settes av underviserne? Er det gjennom dialogen med elevene om innhold og tema at folkehøgskolens frihet kommer til syne?

GRUNNEN TIL AT FREIRE FORTSATT INSPIRERER

Freire inspirerer fordi han viser at undervisningen må ta utgangspunkt i dagens situasjon og skapes i dialog mellom elever og lærere. I dag står ungdom overfor kanskje den største utfordringen som menneskeheten har stått overfor. De skal håndtere en virkelighet som ingen tidligere har sett, med massive endringer av klima og menneskets livsbetingelser. Det finnes ingen ferdige løsninger eller oppskrift på overgangen til et bærekraftig samfunn, men vi kan ikke la være å handle. Da er det godt å tenke på at det for femti år siden var en pedagog som hadde tro på dialogen som krever «en intens tro på mennesket, en tro på dets evne til å lage og lage på nytt, til å skape og gjenskepe, tro på dets streben etter å nå et rikere menneskeverd». Jeg leser Freire og ser om det ikke er noe der som jeg kan ta med meg inn i møtet med ungdommer som leter etter svar på spørsmål som ennå ikke er formulert.

**NY FORSTÅELSE
OG KUNNSKAP
ÅPNER ØYNENE
TIL ELEVENE OG
GJØR DEM I
STAND TIL Å
HANDLE**

Elverum folkehøgskole:

Afrika-bistand/safari

«Opplev kultursjokk i slummen og møt Afrikas spektakulære dyreliv i Namibia og Uganda. Nyt swahilimat og muslimsk kultur på den bilfrie øya Lamu - i det indiske hav. Vi har laget barnehage til Sanfolket nord i Namibia – og skole for 800 barn, et stort landbruk og fotballbane med aktivitetstilbud til mer enn tusen barn og unge i Uganda.»

Om noen hadde spurt meg om et svar på hva denne linja driver med, så hadde dette vært gode åpningssetninger. Jeg mener at læren om kontraster er en viktig del av vår dannelse og at om du skal forstå fattigdom, så må du også forstå rikdom! Et annet godt utgangspunkt for denne linjen er at nesten alle oppgir at de vil hjelpe andre, gjøre en forskjell og lære om hva som er god, og mindre god bistand.

HVA GJØR VI I AFRIKA?

Vårt hjelpearbeid (Bistand) blir nært og konkret for våre elever - da vi gjennom to turer besøker skolen/barnehagen vi har bygd opp blant Sanfolket i Namibia. I tillegg jobber de ei uke i barnehager i «black location» i Tsumeb. Kanskje viktigst for oss er møtet med Elverum folkehøgskole sitt hovedprosjektet i Kasese, Uganda. Det består av tre skoler, egen fotballbane- og klubb for unger, et stort landbruksprosjekt og et begynnende turistprosjekt i Rwenzorifjellene. Kontrastene blir igjen store når vi drar fra slummen og hilser på elefanter, løver og nesehorn i Etosha - avsluttet med et ærbødig nikk til de mange majestetiske sjiraffene. Og det vi ikke finner i Namibia dukker som regel opp i Uganda - slik som vannbøfler, flodhester og krokodiller - samt mer enn 500 fuglearter. Og den siste safaridelen bringer oss ut fra Walvis Bay for å lete etter delfiner, hvaler, de elegante flamingoene og de enorme mengder med seler.

Fotballprosjektet vårt i Kasese har vekket nasjonal interesse i Uganda. Med egen klubb og et baneanlegg bygget med henblikk på å tåle ugandiske værskifter, samt flere enn 1000 elever i nær-distriktet i et Outreach-program. Dette har vekket interessen for å lære mer om barne- og ungdomssidrett.

Vi besøker vanskeligstilt ungdom i Kisinjy-slummen i Kampala og får et sterkt møte med Rwanda og de tragiske april dagene i 1994. Det er det vanskelig å fatte omfanget av, når vi drøye 25 år etter folkemordet besøker dette trygge og vakre landet.

Det å oppleve den fantastiske swahilikulturen på den bilfrie kenyanske øya Lamu er en flott avslutning på våre to turer. Et pole-pole (swahili: rolig-rolig)-samfunn med nydelig mat, annerledes klær, religion og tradisjoner. Et utvidet *Kindereg* for nysgjerrige 19-åringer fra Norge.

HVA GJØR VI I NORGE?

Hjemme i Elverum har vi vårt eget «Venn i hverdagen». En dag i uka besøker vi eldre, og ofte ensomme mennesker - enten på alders- og sykehjem eller privat. Samme dag møter vi unge enslige flyktninger til inkludering og leksehjelp og noen av oss er med innvandrerbarn i skole og barnehage.

Mer stillesittende er det når vi har diskusjonstimer i vår lille afrikabule. Enten det er dokumentarer fra nyhetsbildet eller temafilm fra vårt kontinent (*Hotel Rwanda*, *Tsootsi* og *Mitt Afrika* for å nevne noen). Verdivalg gjennom gode gamle *Pedagogikk for de Rike* er fin trening på et definert dannelsesmål: Det å sette andre mennesker foran oss selv i noen små perioder, og bli en litt bedre egenmodell, gjennom urettferdig middag, og ofte pinlige forbruksmålinger fra klesskap - og skuffer med duppeditter.

Vi prøver å lære litt Swahiliespråk før øst-afrikaturen, og lærerressursen dekkes av vår tanzanianske vaktmester. Hyggelig med litt avbrekk for både han og afrikagjengen vår.

ER DET GOD FOLKEHØGSKOLE Å REISE SÅ LANGT?

Dette er den eneste linja vi har igjen med lange flyreiser og vi velger å svare JA! Ja - fordi prosjektene våre i Namibia og Uganda er noe hele skolen engasjerer seg i. Vi har varierte metoder for å fylle opp bistandskontoen fra alle linjer, vi produserer forestillinger for grunnskoleelever og barnehager som direkte og indirekte gir oss påfyll på nevnte konto. At våre elever planlegger mange av metodene, ideene, og at de lager foredrag til de samme barne-skoler som har støttet oss gir turene vår mer substans. Vi har også troen på at alle de kulturforskjellene vi opplever er med å rive ned fordommer og bygge forståelse og respekt.

GEIR PRØVEN, LÆRER

Bakgrunn: allmennlærerutdanning, media og engelsk. Undervisnings-erfaring fra skolefritidsordning, barneskole og ungdomsskole. Trenerfaring ifra ulike idretter. Teaterinstruktør, idemaker og skribent for diverse lokale teater og revygrupper. Geir er ansvarlig for Elverum folkehøgskoles bistands-prosjekter.

OG HVA MED HER HJEMME?

Men også våre hjemlige sysler, synes vi gir elevene våre gode perspektiver på det å bry seg. Det å kjenne at et gammelt menneske lyser opp etter en livsfriskende samtale med 19-åringer, eller unge flyktingers følelse av god inkludering, gjennom hverdagslige samtaler på unge menneskers premisser – gjør godt.

Det å sette fokus på vårt eget forbrukersamfunn, våre egne vaner, gjennom podcaster, dokumentarer, filmer og gode diskusjoner/samtaler, tror vi er danning og livslæring på et høyt nivå.

DELAKTIGHET

Det å slippe til elevene i planleggingen er viktig, men også vanskelig. Jeg har valgt å legge premissene ganske klare for de to turene vi har. Det er ikke så veldig mye de kan gjøre på selve tur-skjelettet. Litt fornøyd skal man jo være av egen erfaringskompetanse! Jeg prøver mer å slippe de til på halvårsplanen og konkrete forslag til bistand og ideer for innsamling. Prøver også å la de foreslå hva vi bør bruke penger på ved prosjektene etter at vi har vært der. Planlegge aktiviteter med grunnskoleelever både i Elverum og i Afrika fungerer også godt, synes jeg, litt subjektivt. Og det å velge temaer og introer til diskusjonstimer mener jeg er fin involvering i egne planer.

Avtaler med alders- og sykehjem og læringssentret er både enklere og mer praktisk at jeg gjør, men så blir samtalene/temaene noe vi klekker ut sammen i en fin blanding av gammel påståelighet og positiv ungdommelig naivitet.

SAMARBEID MED ANDRE FOLKEHØGSKOLER OG FRIVILLIGJOBING

Et par gode bivirkninger av programmet til linja vår, er et godt samarbeid med Romerike folkehøgskole. De har i flere år støttet opp gjennom sitt Solidaritetsfond, enkeltlærer har bidratt med store summer og kanskje viktigst med kompetanse.

Dyktige elever som reiser til Kasese for å jobbe frivillig i 2-6 måneder etter folkehøgskoleåret. De fem fra Romerike har bidratt stort på kulturfronten, men også

med viktig opplysningsarbeid spesielt blant unge jenter på ungdomsskoletrinnet. At også en svært engasjert pensjonert rektor tok med seg sin like engasjerte rektormann (videregående) og dro til Kasese i flere perioder, har vært mer verdt enn rent-gull. Vi på Elverum folkehøgskole har nå gjennom seks år sendt over 40 tidligere elever til Uganda på det vi kaller Ferie & Bistand. Kort fortalt: Gjør en innsats for andre, og få tidenes mest eksotiske ferie. Og skulle det være en leser der ut som kunne tenke seg en annerledes «ferie» så bare ta kontakt.

SOSIALISERING MED KORONA-BONUS

Gjennom flere år har vi sett hvor viktig det er å bruke god tid til «tvangssosialisering» og forståelse for danning. Oppstartskukene våre har i år blitt enda viktigere for programmet vårt på skolen. Den tryggheten som blir etablert i en ekstra uke på høsten (les Corona-bonus) gjør at både fellesfag og et stort antall valgfag får en tryggere oppstart og flere verbalt avslappede elever. Tidligere blandet vi elevene i starten, bevisst på internatene og likestilte livet der, og linjetiden. Trygge linje-relasjoner i høst har gitt oss en bedre start, særlig i forhold til de som er usikre, hvor angst-diagnosen er lettere å ty til. Våre elever erfarer og lærer mye, men jammen gjør vi det også. Vi håper på et virusfritt neste skoleår, men tar gjerne med oss ny erfaringslæring fra i år.

At vi har ei linje som stadig reiser langt, mener vi at vi kan forsvare gjennom de internasjonale prosjektene vi har i Uganda og Namibia. Og jeg håper inderlig at jeg får besøke skoleungene i Kasese, med et tjuetalls livsnysgjerrige 19-20 åringer også neste år. Det er sundt å erfare at det ikke er norsk barnehage- og skolepolitikk over alt. I hvertfall når det gjelder ressurser, lover og rettigheter.

God vinter!

Geir Prøven

Foto: Geir Prøven

NOTERT

ENDELIG ET STUDIUM I FOLKEHØGSKOLEPEDAGOGIKK

Folkehøgskoleorganisasjonene inviterte sammen med Universitetet i Sørøst-Norge til forskersymposium på Campus Vestfold og til webinar 22. - 23. oktober. Dette var også en offisiell åpning av studiet i folkehøgskolepedagogikk, PPU. Da var endelig en gammel drøm gjennom mange tiår landet. Siden 2014 har det pågått et konkret arbeid med å få dette til, Sindre Vinje (tidligere pedagogisk rådgiver for Folkehøgskoleforbundet), Arve Amsrud og Stein Laugerud fra USN ble takket med blomster for innsatsen for å få det nye studiet på beina.

28 studenter som arbeider ved norske folkehøgskoler er i gang med det nye studiet

En Inge Eidsvåg (73) i toppform, og stadig aktuell, hadde et fem kvarters åpningsforedrag – det var mange våte øyekroker som responderte på den inderlige og viktige talen. Videre på programmet sto blant annet workshop med Michael Weiss fra USN og Rasmus Kolby Rahbek fra Danmark og Videntcenter for Folkehopplysning. Kolby sto også for foredraget «Den uprofesjonelle lærer».

En panelsamtale avsluttet denne første dagen, av to. Her spurte lederen for PPU-studiet, Johan Lövgren: Hva har folkehøgskolen av muligheter i møte med USN og academia?

ØK

Inge Eidsvåg

BOLIGPOLITIKK OG SOSIAL DUMPING

Høyrreregjeringens svar på boligmarkedets utfordringer, har så langt vært å senke kravene til standard i boligene. Tanken har vært å gjøre det enklere å tilrettelegge for eksempel i underetasjer i eneboliger som utleieleiligheter, slik at tilbudet av boliger på markedet blir større. Det samme gjelder kravene til nye bygg, som ikke lenger trenger å ha verken universell utforming, et minstemål av «utsikt» eller direkte sollys i løpet av dagen. Som om generasjonene som vokser opp nå, har mindre behov for bodplass, sollys og takhøyde enn de som kom før oss? Men å senke standarden til boligne skaper altså ikke flere boliger, det senker bare standarden.

Gjennomsnittlig leiepris for en leilighet i eller nær en av de norske storbyene, er i dag rundt 12.000 kroner. Det er omtrent like mye som man får utbetalt dersom man jobber fulltid som jordbærplukker på minstelønn en måned.

Sandra Lillebø i Klassekampen

HEGEL 250 ÅR

Liberal rettigheter alene vil verken kunne sikre borgernes frihet eller en sosial og stabil statsdannelse. Hegel så tidlig hvordan både rikdom på få hender og stor sosial ulikhet skaper utenforskap som truer den frie staten. I Rettsfilosofi fra 1820 viser han at samfunnsundergravende populisme kan oppstå både hos fattige og rike – hos fattige fordi de ikke har noe mer å tape, og hos rike fordi de føler seg hevet over loven. Et rent formelt demokrati vil alltid innebære faren for populisme og pøbelvelde. I den «fornuftige, frie staten» er borgerbevisstheten en forutsetning som statens «sjel». Derfor må den klassiske liberalismens prinsipper forenes med det greske dannelsesparadigmet, hvor det er de dannede politiske aktørene som utgjør grunnlaget for samfunnet.

Hegels frihetsbegrep går altså ut over de klassiske negative og positive frihetene. Frihet er både den enkeltes selvbestemmelse, og selvbestemmelsen slik den er integrert i et fellesskap, som har den enkeltes frihet og dannelse som sin egen forutsetning. Hegels analyse er interessant i lys av dagens økende populisme og vitenskapsskepsis. I det øyeblikk kunnskap oppfattes som knyttet til bestemte klasser eller agendaer, smuldrer forutsetningen for «dannelsesborgeren» bort – noe som viser at den «frie staten» aldri kan tas for gitt. Staten må alltid arbeide for at dens egen frihet er forankret i den enkeltes frihet. Altså motvirke utenforskap.

Trond Åm i Morgenbladet

HOLD DEG OPPDATERT

Folkehøgskoleforbundet
holder deg oppdatert på
www.frilyntfolkehogskole.no
og Facebook: Folkehøgskoleforbundet

KAN FOLKEHØGSKULEN KURERE ADHD?

SKULEN ER PROBLEMET, IKKJE ADHD

Birger, elles ein roleg kar, vert tydeleg aktivert og kjem med ei rekke sterke uttrykk når han omtalar grunnskulen: – Eg hatar skulen enno, seier Birger.

Av Kjetil Bruvik, rektor Voss folkehøgskule

Birger var den stille og smilande guten som lurte seg unna presentasjonar og gruppearbeid, men han smilte og var grei. Birger fekk ekstrahjelp i matematikk etter at dysleksi-utgreiinga ikkje slo til. Hjelpa vart borte i overgangen til ungdomsskulen, og det vart i staden mykje fråvære. Vidaregåande vart aldri fullført trass fleire forsøk. 29 år gamal fekk Birger ADHD-diagnose etter over ti års bruk av illegale rusmiddel.

Manglande meistringsopplevingar og skamkjensle knytta til unngåingsåtfærd er dei viktigaste funna i masterprosjektet «Ikkje sett i tide?». Noko overraskande er Birger og dei tre andre informantane likevel *sett* av hjelpesystema før eller i skulealder. Alle var i kontakt med PPT eller andre deler av helsevesenet som born, men utan å få fullgod hjelp. Arbeidet med masteroppgåva synleggjer at skulen og helsevesenet truleg har mangla kompetanse til å avdekke, forstå og støtte konsentrasjonsvanskar, som truleg er det mest vanlege kjernesymptomet ved ADHD.

– På skulen måtte eg ta medisinen framfor klassen, seier Daniel, som fekk vaksendose Ritalin som 7-åring. Han vart mobba for det, men tok igjen med knyttnevane. Ein kamerat fekk avbrote Daniels sjølvmondsforsøk som 14-åring.

MANGEL PÅ MEISTRINGSOPPLEVINGAR

Masterstudia finn at sein identifisering av og mangel på adekvate tiltak mot ADHD kan leie til rusvanskar gjennom mangel på meistringsopplevingar og tilhøyrgheit, ved å utvikle passivitet, utanforskap og å generere fråvære. Vidare vert høgt fråvære gjerne ikkje sett på som alvorleg nok på skulen eller heime, og ein finn gjerne høg grad av lærevanskar, ADHD-symptom og/eller psykisk uhelse hjå nærstående.

Informantane er tydelege på at sanninga om vanskan i lita grad vert innrømme i samtalar på skulen med eller utan føresette, eller i helsevesenet. Motivet for det er å unngå fokus eller tiltak – ein ønskjer berre å vera normal.

Konsentrasjonsvanskane til Christer førte han til synssjekk. Synet var godt, og guten vart henta ut av timane til ei «verstring»-gruppe. – Eg starta å rusa meg for å passe inn og for å meistre, seier han. Informantane formidlar gode evner og stor uthaldenheit når det ein skal gjera er interessant, nytt, spennande og byr på meistring – då er ikkje pausar naudsynt. Når dei samme oppgåvene vert rutineprega avtek gjerne interessa og det endar i fråvære. Overgangar mellom trinn og skulenivå virkar å vera sær sårbare fasar for gruppa.

Familielivet er òg gjerne prega av nederlag, at ein ikkje blir sett for den ein er bakom ADHD-symptoma. Far vert gjerne opplevd fråværande, utydeleg eller lite støttande.

– Eg levde eit dobbeltliv, seier Anne. Ho var «klassens klovn» og rusa seg på opioi- dar gjennom ungdomsskulen utan at nokon merka det. Dopet fekk ho hjå ein eldre kjærast.

DOBBELTLIVET ER ENERGIKREVJANDE

Dobbeltlivet kan synast å ha ein negativ langtidseffekt for den psykiske helsa med skamkjensle og utvikling av angst. ADHD-symptom som impulsivitet, varierende energinivå og/eller konsentrasjonsvanskar, og etterkvart også rusinga, vert søkt skjult for å passe best mogleg inn i rammene skulekvardagen krev. Dobbeltlivet er energikrevjande, og det å bli oppdaga vert gjerne opplevd forløysande.

Se meg, Stortingsmeldinga om heilheitleg satsing i ruspolitikken, la òg vekt på tidleg innsats for å nå målet om å redusere negative konsekvensar av rusmiddelbruk for enkeltpersonar, for tredjepart og for

samfunnet, samt å gje fleire friske leveår. I forskingsartikkelen *Se meg i tide* viser Arvid Skutle med fleire (2014) stor overrepresentasjon av vaksne ruspasientar som kvalifiserer til ADHD-diagnose, samanlikna med førekomst av ADHD i normal-befolkninga. Sein debut med ADHD-medisin er ein risikofaktor for rusavhengigheit, spesielt for jenter.

Livsløpsrisikoen for vanskar med rusmiddel er svært høg om ein har ADHD, enkelte forskarar hevdar opptil 40 prosent. Det er difor viktig å søke å forstå kva som kan leie fram til eit vaksenliv med rusvanskar frå ein oppvekst med ADHD-symptom. Lite forskning med pasientrøyster er utført til no, trass at desse stemmene er sær viktig for å styrka hjelpe- tilbodet i skule og helsevesen.

EIT FOLKEHØGSKULEÅR KAN VERE REDNINGA

Ei rekke utgreiingar og stortingsmeldingar har peika på viktigheita av *tidleg innsats* – eit omgrep utan tydeleg definisjon eller forpliktelsar, synleggjort ved at størstedelen av spesialpedagogisk innsats ikkje kjem før på ungdomstrinnet. Stortingsmeldinga *Tett på – tidlig innsats og inkluderende fellesskap* frå 2019 hevdar å følgje opp tilrådingar frå ei ekspertgruppe leia av professor Thomas Nordahl (2018). Stortingsmeldinga viser til konkrete endringar på systemnivå som gjerne ikkje vil gje endra praksis på mange år.

I *Ikke sett i tide?* er fire ruspasientar intervjuar om oppvekst og skulegang med ADHD for å søke deira syn på hjelpesystema for born med ADHD. Informantane er rekrutterte frå to rusklinikkar og kvalitative data henta etter semi-strukturert tilnærming med ei fenomenologisk tolkingsramme. Stegvis deduktiv-induktiv analyse er nytta i dataarbeidet frå koding til utvikling av konsept.

Eleveistring peikar på eigenskapar ved skulen, og ikkje ADHD-symptoma i seg

sjølv, som dominerande for å utvikle rusvanskar og etter kvart avhengigheit. Samstundes kan både skulevanskane med ubehandla ADHD og rus-livet som vaksen knytast til skuld kjensle, og samla gje eit uttrykk av oppveksttraume, kalla *unnvikingsskam*. Funna i prosjektet er samfallande med tidlegare forskning, mellom anna ei større undersøking om psykisk helse og å droppe ut frå skulen (Ramsdal med fleire, 2018).

Skulen og hjelpesystema kan altså ha vanskar med å meistre elevar med konsentrasjonsvanskar. Å styrke kompetansen om ADHD i lærar- og barnehagelærarutdanninga med auka fokus på meistring og sosial kompetanse kan vera viktig for å unngå seinare rusvanskar for gruppa. Og tidleg innsats bør gjerne komme tidleg.

– *Utebarnehage er fantastisk, det hadde vore noko for meg*, seier Daniel.

Folkehøgskulepedagogikkens fokus på meistring og sosial kompetanse er viktige deler i det førebyggjande arbeidet mot rus og psykiatriske vanskar. For enkelte vil eit folkehøgskuleår vera uopnåeleg og komme for seint i livet. For andre kan det gjerne vera redninga.

Navna på informantane er oppdikta. Kjetil Bruvik er lærarutdanna og er tilsett som rektor ved Voss folkehøgskule, og har fleire års virke som terapeut i tverrfagleg spesialisert rusbehandling, sist ved Helse Bergen, Avdeling for rusmedisin. Bruvik tok mastergrad i spesialpedagogikk i 2019.

Kjelder:

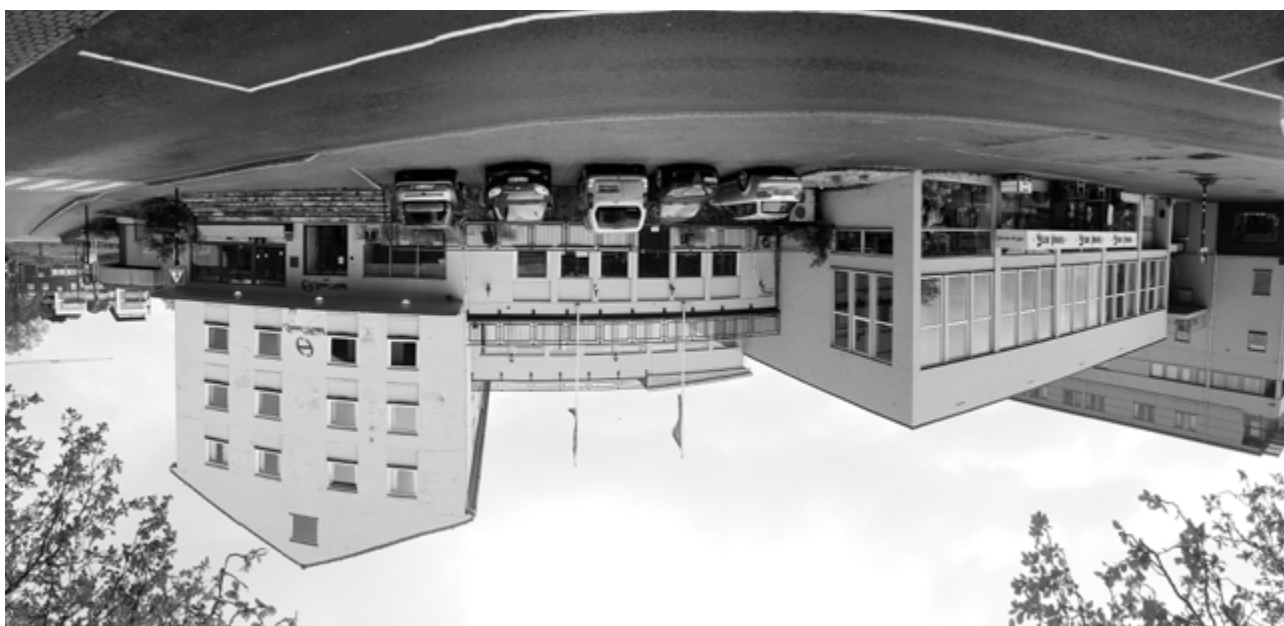
Bruvik, K. (2019). «Ikke sett i tide?» Ruspasientar med ADHD om oppvekst og tidleg innsats (Masteroppgåve). Høgskulen på Vestlandet.
Nordahl, T., Persson, B., Dyssegaard, C. B., Hennestad, B. W., Wang, M. V., Martinsen, J., ... Johnsen, T. (2018). *Inkluderende fellesskap for barn og unge: Ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging*. Bergen: Fagbokforlaget.
Ramsdal, G. H., Bergvik, S., & Wynn, R. (2018). Long-term dropout from school and work and mental health in young adults in Norway: A qualitative interview-based study. *Cogent Psychology*, 5(1).
Skutle, A., Bu, E. T. H., Jellestad, F., & van de Glind, G. (2014). «Se meg, i tide»: ADHD som tidlig risikofaktor for rusmiddelmissbruk - en sammenlignende studie. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 51(4), 287–292.

STORD FOLKEHØGSKULE INN I RESERFART

*Draumen om ein Folkehøgskule på Stord fekk fort vind i segla.
Dagleg leiar Geir Angeltveit (31) er godt nøgd med å kunne
planta ein ny folkehøgskule på øya i vest.*

- *Så no skal de tilsette rektor og startar opp for fullt om eit knapt år?*
- Ja det har gått fort. Me har jobba beinhardt på fulltid opp mot politikarar og lokalsamfunnet for å stabla på beina alt me trong for å starta ein folkehøgskule når anledninga først traff.

- *Me må nok vere ærlege at på kontoret blant mange andre søkarar så var det svært overraskande at Stord kom inn frå sidelinja på første forsøk.*

- For vår del handlar det nok mykje om støttespelarane våre, i Aker Kværner, NHO Vestland, Fellesforbundet som saman med ein del stortingspolitikarar såg verdien av ein folkehøgskule med fokus på innovasjon og entreprenørskap. Me kjem frå landets mest olje- og petroleumsavhengige kommune – så entreprenørskap og gründerskap med fokus på organisasjonsliv, miljø og berekraft blir ein tydeleg kontrast til det.

- *Utover entreprenørskap kva skal de ha fokus på?*

- Noko som har vore viktig for meg er å ha kjerneverdien i folkehøgskule i botn, fokus på personleg utvikling, relasjonar, vener for livet og det heilskapelege mennesket. Faga vert spennande tillegg til det – og varierte. Me har vår *Entreprenørskap 2.0* med studentverksemder og læring og innovasjon og utvikling, me har *Filmskaparen*, som me utviklar til ei spennande og allsidig film-linjer, eit *Idrett/multisport*-linje kor elevane får tilgang på alt frå skeisebane, svømmehall og store idrettsanlegg, *jord fjell og friluftsliv* er ei lågterskel friluftsliv-linje med tanke på livsstil og frisklivsfokus, *Samfunnssikkerhet- og beredskap* kor elevane får høve til å ta nasjonal vektorutdanning, og førebu seg til psykiske og fysiske opptakskrav i politihøgskulen, og *Motocross*, kor me er så heldige å tilgang på fleire store gode anlegg lokalt og i regionen.

- *Det var veldig variert?*

- Det gir oss nok litt tryggleik, samstundes som me har planar om integrert entreprenørskap i alle linjene våre. Og så vert det kjekt å sjå når me får rektor og lærarstab, korleis dei ønskjer å meisla ut linjene til å bli noko unikt og tilpassa den Folkehøgskulen me ønskjer å skapa lokalt her hjå oss.

- *Men det heile starta med deg, kor har du denne iveren for folkehøgskulen frå?*

- Eg gjekk sjølv ut av Borgund Folkehøgskule (I dag Ålesund) i 2008. Og har sidan då gått og drøymt om at dette måtte vere noko me burde få til også på Stord. Eg er overtydd om at langt fleire elevar enn 10-12 prosent av eit årskull burde gå på ein folkehøgskule. Det er balsam for sjelen. Mitt år i Ålesund vart eit vendepunkt, med nye vener for livet og ein anledning til å orientera meg litt om kva eg ville vidare.

- *Og korleis kom du til at du ville dra med deg lokalsamfunnet på å starte folkehøgskule?*

- Eg har vore lenge aktiv som politikar i Venstre, og kjenner lokalsamfunnet godt. Her vest, midt mellom Bergen og Stavanger så har ein ei unik samarbeidande gründerånd. Så eg arbeidde med einslege mindreårige flyktningar ved eit no nedlagt asylmottak på Stord, og der var det på mange vis ei folkehøgskule-stemming, iallfall fram til dei byrja få opphaldsløyve eller avslag. I stortingsvalkampen 2017 vart det lova av Trine Skei Grande at ein skulle starte ein ny folkehøgskule kvart år den neste stortingsperioden. Noko dei var godt i gang med. Då mottaket vart lagt ned i slutten av 2017 tenkte eg at det var no eller aldri. Med entreprenørskap-fokuset i botn, lokale støttespelarar og eit Storting med ambisjon om å utvide mangfaldet av folkehøgskular så fekk eg med meg folk på å ta sjansen. Og om alt går etter planen opnar me dørene om eit år.

- *Det er ikkje reint få som skal tilsettast det neste året?*

- Me skal henta inn rundt 20 personar, så me treng å få rektor på plass snart. Me håper på mange allsidige søkarar som kan tenka seg fridomen i å utvikla ein ny skule frå botnen av. Det har vore spennande å følgja dei andre nye skulane sin oppstart, og me har lært mykje av dei.

- *Er det noko du ønskjer å tilføra til slutt?*

- Eg håper året har starta bra for skulane. At elevane får eit fullverdig folkehøgskule-år. Det viktigaste er det de som tilsette og elevar gir kvarandre, reiser og anna er sekundært. Så masse lykke til og ta gjerne kontakt om de er forvitne.

Øyvind Krabberød

STORD FOLKEHØGSKULE

- Sendte søknad i 2019, fekk oppstartsmidler i 2020 og er nå inne på statsbudsjettet for 2021.
- Plassert i Leirvik sentrum.
- Fokus på Entreprenørskap og miljø- og klimaverdiar.
- 125 elevplasser, 6 linjer.
- Internt nytta namnet trepartsamarbeidet-folkehøgskule. Eigd av industrien, det offentlege og fellesforbundet.

SOGNDAL:

REVOLUSJON

PÅ KJØKKENET

Tanita Opheim (30) er kjøkkenleder ved Sogndal folkehøgskule. Dit kom hun for to år siden og skapte en liten revolusjon (sammen med makker Hege). Toro og andre ferdigprodukter forsvant ut, og inn kom en vilje til å lage sunn og næringsrik mat – mest mulig fra bunnen. Resultatet har blitt et spennende kosthold til en langt lavere kostnad. Kostøret ved skolen er så lavt som 50 kroner.

Tanita er utdannet institusjonskokk og har tidligere blant annet jobbet for helse Førde, sykehus og på en psykiatrisk institusjon, og flere år på kafé. Hun synes det er spennende å arbeide i folkehøgskolen, med ungdom. – Det er kjekke, fine elever, og det er morsomt å lage litt freshere mat til dem. Elevene er ikke så gira på tradisjonell mat, men det er forskjell på ønsker hvert skoleår, sier kjøkkenlederen.

Ukesmenyen blir slått opp på info-tavle, elevene liker det. Det serveres fisk to dager i uka, kjøtt to, vegetar to og noe «annet» den siste dagen. Mandager er suppedag – noe som er veldig populært der vest. Hun forteller at en rett uten kjøtt ikke behøver kalles vegetar, de lager nydelig lasagne uten kjøtt, og taco med fisk – det skorter ikke på muligheter og variasjoner.

De har jobbet med å redusere matsvinnet ved skolen – og benytter nå mindre tallerkener. Det gjør at elevene heller forsyner seg to ganger – og maten blir spist opp.

Når innkjøp skal gjøres er det viktig at så mye som mulig er kortreist og økologisk, er holdningen. De har nå et DEBIO-godkjent kjøkken – i bronse. Det vil si minst 15 prosent økologiske ingredienser, men Tanita forteller at de egentlig har 50 prosent og sølv, men ønsker å stå litt friere. De har godt samarbeid med Bama og Asko og kjøper en hel del varer til redusert pris – som nærmer seg utløpsdato.

På høsten jobber elevene med matauk – det plukkes bær og frukt, det saftes og syltes. Det blir det en spennende høstfest av.

To av lærerne driver en økologisk utsalgshage – det håper Tanita kan gi leveranser til skolen også. Det meste som serveres av meieriprodukter er økologisk, det samme er alt av gryn og mel og noen basisprodukter.

Det serveres en stor frokost og kveldsbuffet, mens de fremdeles har matpakkelunsj. Det er mye friluftsliv og uteliv ved skolen så de synes derfor det er en grei ordning å holde på. De lager flere smakfulle påleggssorter fra bunnen – det kan være vegetarpesto, bønneposteier og artisjokk-puré.

Dette året er det én veganer, mens 15 er «pesketarianere» - spiser også fisk og sjømat. Flere velger å prøve en periode med mer vegetarisk, det går fint, men de må gi kjøkkenet beskjed. Tanita er opptatt av at maten er fint presentert – det estetiske har også stor betydning.

De har hatt en restriktiv korona-politikk i starten av skoleåret. De første 14 dagene stengte de matsalen og elevene spiste klassevis på avdelingene. Nå er ting normalisert, men det er god håndvask som gjelder, og de går over kontaktpunkter systematisk. Kjøkkenlederen synes det går bra, og elevene er flinke.

– Og hva driver du med på fritida, når det ikke skal gå i matlagning?

– Da springer jeg etter en 3-åring. Vi har hund og er veldig glade i å være ute og ta turer i fjellet, avslutter den sprudlende kokken fra Kaupanger.

Øyvind Krabberød

NOTERT

USA OG THOMAS SELTZER 1

– Hva med familien din?

– Flere av dem sliter med å betale for det aller mest nødvendige. Seks av ti voksne amerikanere har ikke tilgang til 1000 dollar i kontanter om de skulle få en uventet regning. Mange av familiene jeg møtte, lever i et mareritt.

– Kjente du på en slags dårlig samvittighet da du møtte igjen slekten din?

– Du mener en slags survivalskam? Nei, såpass velutviklet empati har jeg ikke. Jeg følte meg bare privilegert.

Den gamle punkeren får plutselig lyst på et glass champagne og forteller samtidig en gresk grovis til servitøren fra Athen. Så følger et lengre foredrag i amerikansk historie, fra første verdenskrig via Eisenhower, videre til Irak-krigen, frihandelsavtalen og finanskrisen, før han konkluderer:

– Det var ikke Donald Trump som skapte kaoset i USA, men kaoset som skapte Trump.

Thomas Seltzer i Aftenposten

OPPSKRIFT

MUHAMMARA

Verdens beste dipp heter **muhammara** og kjem fra Aleppo i Syria. Denne paprikadippen med valnøtter er alles favoritt på mezebordet!

Kan etast på skiva, brukast som dipp til grønnsaker eller attmed middag, veldig allsidigt.

2 bokser pimientos del piquillo enteros (paprika)

3 glas soltørka tomat (eldorado)

400 g valnøtter

400 g mandler

3 ss paprikapulver

3 ss røkt paprikapulver

1 ss chipotle chillipulver

2 ss salt

3 ss lønnesirup

6 fedd kvitløk

Bland alt og kjøyr det glatt i ein foodprossessor.

TRO OG THOMAS SELTZER

Seltzer kastet seg uti og satt på brettet og ventet på den perfekte bølgen da han så en stor skygge sirkle rundt brettet.

«Nå dør jeg», tenkte han og kjente elektriske støt i fingertuppe- ne og tærne.

– Det sies at det ikke finnes ateister i skyttergraver og i styrten- de fly, men alt jeg tenkte på, var et sinne. Det eneste jeg klarte å si mens jeg satt der og ventet på døden, var: «Du er så dust, Tho- mas. Du er så jævla dust!»

Så stakk den store skyggen hodet opp.

– Det lignet mest på en svær sjøku, en hvithai var det i alle fall ikke. Poenget er at etter at jeg ble far, ville de sekundene ha vært annerledes. Jeg tror faktisk jeg nå ville ha bedt en liten bønn.

– Er du blitt kristen?

– Ja, vet du hva? Jeg tenker kanskje at jeg er blitt bitte litt kris- ten, sier Seltzer.

– Men ikke mer enn at jeg fortsatt synes sånne kirketurneer rundt juletider er noe jævla dritt.

Thomas Seltzer i Aftenposten

ÅRETS ELEVER:
**LIKE DEDIKERT SOM FOR,
MEN FLERE "SAFE"**

Årets folkehøgskoleelever er like overbeviste i sitt skolevalg som foregående kull. Men flere «sikret» seg litt ved også å søke andre utdanninger. Det er den største nyheten fra Skolestartundersøkelsen som ble utført de første ukene av dette skoleåret.

Skolestartundersøkelsen (tidligere Elevundersøkelsen) kartlegger hvilke motiver de ferske elevene har hatt for sitt valg, hvem som har påvirket dem og hvilke informasjonskanaler de har fått informasjon gjennom. 60 av landets folkehøgskoler gjennomførte undersøkelsen. 2 448 elever svarte, som innebærer en oppslutning på 32 prosent. Etter den gamle fylkesinndelingen er det Akershus, Hordaland, Trøndelag, Rogaland og Oslo som er hyppigst representert i elevmassen.

Ni av ti elever ville helst gå på folkehøgskole dette året. De bestemte seg i løpet av det foregående året, og halvparten søkte før 1. februar. 45 % søkte kun på én folkehøgskole mens 19 % søkte på fire eller flere. Det er henholdsvis en liten nedgang (fra 49 %) og økning (fra 16 %) sammenlignet med fjoråret, mens antallet som søkte to eller tre skoler står omtrent stille. Forskjellene er knapt statistisk signifikant, men kan vel antas å ha samme bakgrunn som økningen i andelen som også søkte andre studier: 47 % i år mot 33 % i de tre foregående undersøkelsene.

Åtte av ti elever har fullført videregående skole. Drøyt halvparten har konkrete planer for hva de skal gjøre etter folkehøgskolen, og 75 % tror at folkehøgskoleåret skal hjelpe dem til å finne ut hva de skal gjøre neste år.

Ni av ti kjenner noen som har gått på folkehøgskole. Ikke overraskende er det familie og venner/ kjente som er de viktigste gruppene som har anbefalt dem å gå på folkehøgskole.

Motivene for å velge både skoleslag og konkret skole er en velkjent blanding av faginteresse, ønske om sosialt fellesskap, egenutvikling og det å gjøre «noe annet» før man går videre. Skolens «rykte» betyr også mye for valget. Elever ved frilynte skoler har høye forventninger til et positivt miljø (gjennomsnittsscore på 5,2 av 6 mulige «poeng»). Linjetilbudet vurderes som viktigere enn om skolen er frilynt eller kristen (score på 4,2 – tilsvarende på kristne skoler er 4,9).

Hvilke kilder sier elevene at de har hentet informasjon fra eller har hatt mest betydning for at de valgte folkehøgskole? Folkehogskole.no og skolenes egne websider scores høyest i begge tilfeller, fulgt av sosiale medier. Påvirkning fra andre som har gått på folkehøgskole kommer høyt på lista, og det gjør også oppfølging fra skolen etter at de har søkt.

Av Terje Wehus, informasjonsrådgiver i IKF

15% Service (Applebee's Waitress' Head), 2018
(detail) Courtesy the artist and 47 Canal, New York.
Foto: Joerg Lohse

JOSH
KLINE —

ANTIBODIES

2. OKT. 2020 —
3. JAN. 2021

Aspirational Foreclosure (Matthew / Mortgage Loan Officer), 2016 Courtesy the artist and 47 Canal, New York. Foto: Joerg Lohse

Astrup Fearnley Museet er stolt av å presentere den første store museumsutstillingen i Skandinavia med den amerikanske kunstneren Josh Kline. Kline har de siste årene markert seg med et tankevekkende kunstnerskap som stiller spørsmål ved de teknologiske, økonomiske og biologiske endringene som påvirker mennesket og samfunnet i det 21. århundre.

Josh Klines installasjoner, skulpturer og videoer tar for seg det radikale potensialet for samfunnsutviklingen i vår nære fremtid – både utopiske og dystopiske muligheter for endringer i politikk, økonomi, teknologi og biologi. Hans fiksjonelle fremtidsvisjoner tar utgangspunkt i fenomener som allerede former dagens virkelighet, som økende sosial og økonomisk ulikhet, brutalitet og overvåking, og verdien og fremtiden for menneskelig arbeid i en tid med eskalerende automatisering.

Utstillingen *Antibodies* handler om hvordan nyliberalismens arbeids- og livsvilkår virker inn på alle aspekter av livet vårt – jobben, hverdagen, kroppen og psyken – hele den menneskelige eksistens. Utstillingen viser en rekke verksserier fra de siste tolv årene av Klines kunstnerskap. Seriene *Blue Collars* (2014 –) og *The Creative Labour/Posthuman Works* (2008 – 2011) omhandler samtidens lønnsarbeid. De tidlige verkene tar for seg dagens immaterielle og kognitive arbeid, med et skarpt blikk på de psykosomatiske effektene av et utflytende arbeidsliv. I *Blue Collars* portretteres arbeidere i den amerikanske serviceindustrien. Ved å belyse dette segmentets sosioøkonomiske realiteter skriver serien seg inn i den kunsthistoriske tradisjonen for representasjonen av menneskets arbeid.

Kurator: Therese Möllenhoff

OM KUNSTNEREN:

Josh Kline (f. 1979 i Philadelphia, USA) er en filipinsk-amerikansk kunstner som bor og arbeider i New York. Hans kunst har vært utstilt internasjonalt i soloutstillinger på Modern Art Oxford i Oxford, England, Fondazione Sandretto Re Rebaudengo i Torino, Italia, Portland Art Museum i Oregon, USA, Modern Art i London, England og 47 Canal i New York, USA. I 2019 var hans verk inkludert i Whitney-biennalen, New Order: Art and Technology in the Twenty-First Century på the Museum of Modern Art, New York og The Body Electric på Walker Art Center, Minneapolis. Klines verk er innkjøpt av blant andre Astrup Fearnley Museet, Julia Stoschek Collection, Fondazione Sandretto Re Rebaudengo og viktige amerikanske museer som the Museum of Modern Art, The Whitney Museum og Solomon R. Guggenheim Museum i New York.

Astrup Fearnley Museet, Strandpromenaden,
Tjuvholmen – Oslo

Siden 2015 har Kline arbeidet med en stor science-fiction syklus av installasjoner som setter frem hypoteser for fremtiden. Syklusens første kapittel, *Freedom* (2015 – 16), sprang ut fra protestbevegelsen Occupy Wall Street og tematiserer hvordan overvåking og teknologi endrer vår virkelighetsoppfatning.

Unemployment (2016) konfronterer oss med de mulige konsekvensene av automatiseringen av arbeidet – både den dystopiske versjonen av massiv ufrivillig arbeidsledighet der store mengder arbeidere blir overflødige og ledet ut i fattigdom, og den utopiske visjonen av et samfunn frigjort fra lønnsarbeid gjennom en universell og ubetinget grunninntekt – såkalt borgerlønn. I *Civil War* (2017) møter vi ruinene av det 21. århundrets sivilisasjon, der de prekære sosiale og økonomiske skillene som preger vårt samfunn har ført til gjensidig utslettelse.

Utstillingstittelen *Antibodies* henspiller på kroppens forsvarssystem for å identifisere og uskadeliggjøre fremmedelementer som virus, bakterier og parasitter gjennom produksjon av antistoffer som skaper immunitet. Tittelen har fått en annen aktualitet med tanke på pandemien som nå omgir oss, men var – lenge før covid-19 – tenkt som et rammeverk for utstillingens tematisering av tilstedeværelsen av kroppen i Klines kunstnerskap. Tittelen fungerer også som en metafor for den kroppslige undertrykkelsen, som Kline mener er karakteristisk for vårt moderne samfunnsliv. Til sist henspiller *Antibodies* på tanken om hvordan kunsten kan fungere som en mekanisme som avdekker toksiner i kulturen.

Utstillingen presenteres på et tidspunkt der vi står ved et veiskille i samfunnsutviklingen. Pandemien som preger 2020 har ytterligere vist utsattheten og skjørheten i samfunnets sosiale kontrakt, de enorme ulikhetene og behovet for en radikal endring av samfunnet. Astrup Fearnley Museet ser med denne utstillingen frem til å presentere et sterkt og visjonært kunstnerskap som stiller avgjørende spørsmål om hva slags samfunn og hva slags fremtid vi kan gå i møte.

Øyvind Krabberød

Starting Over, 2016
Courtesy the artist and
47 Canal, New York.
Foto: Joerg Lohse

ELEVER PÅ SKOGSTUR FILMET AT DE HOGDE TO TRÆR – NÅ HAR HAMAR-SKOLEN BLITT ANMELDT AV NASJONALPARKEN

Nasjonalparkstyret for Femundsmarka har anmeldt Hedmark-toppen folkehøgskole for skader på vegetasjonen i nasjonalparken.

Dette bekrefter nasjonalparkforvalter Kirsten Thyrum overfor HA.

Hedmarktoppen Folkehøgskole, som årlig arrangerer kanotur i Femundsmarka for elevene, er anmeldt for brudd på nasjonalparkens verneforskrifter.

Det var lokalavisa Fjell-Ljom som først omtalte saken.

Thyrum sier nasjonalparkstyret har sikret seg dokumentasjon på hendelsene, gjennom videoer elevene selv har lastet opp på internett.

– Vi ble gjort oppmerksom på at elever selv har dokumentert med filmer på YouTube at de har drevet med ulovlig hogst og skading av trær inne i nasjonalparken. Dette er en trist sak og er dessverre en del av et større problem med enkelte villmarkinger som tar seg for mye til rette når de besøker nasjonalparken, og dermed begår lovbrudd, sier Thyrum.

– Det er selvsagt ekstra kjedelig når dette skjer i regi av en skole som har en egen linje for friluftsliv, og man må forvente at disse har fokus på opplæring i god og lovlig ferdsel i området, sier hun.

Ifølge Thyrum vil skolen også bli anmeldt av myndighetene på svensk side, da en del av aktiviteten har foregått der.

– I Sverige er det naturreservat og enda strengere regler enn på norsk side, opplyser Thyrum.

Klippet fra Hamar arbeiderblad

HØGTUN SKIFTER NAVN

Høgtun folkehøgskole blir Nordvestlandet folkehøgskole. Fra fredag 16. oktober bytter Høgtun folkehøgskole i Torvikbukta i Gjemnes navn til Nordvestlandet folkehøgskole. Rektor Bjarte Grøteide opplyser i en pressemelding at det er flere grunner til navnebyttet. – Vi ønsker å knytte oss sterkere til regionen og naboene vi har rundt oss, i overgangen mellom Nordmøre og Romsdal, i grenslandet mellom Vestlandet og Midt-Norge. Vi er heldige som er plassert i en så ressursrik region, og dette vil vi vise fram gjennom navnet vårt. Vi vil bidra aktivt til å utvikle dette området, både som kortreist klasserom for egen del, men også som en attraktiv region å reise til – og leve i – for studenter som kommer til oss fra hele landet og verden, sier Grøteide.

DOVRE: FOLKEHØGSKOLESØKNAD FØRST I 2022

Arbeidsgruppa som har jobbet med planene om en folkehøgskole i Dovre, hadde sine forslag klare i juni.

Gruppa har også vurdert ulike beliggenheter for en eventuell folkehøgskole, men landet på sitt første forslag, som baserer seg på en leieavtale med Dombås hotell og Dombåstun.

– Dette er primært på grunn av behovet for et internat, forklarte Jacobsen.

Linjene som er foreslått ved skolen er Klima og bærekraft, Friluftsliv, samt Beredskap. Elevtallet er anslått til rundt 60. Årlig omsetning er stipulert til 15-16 millioner kroner, i tillegg til ringvirkningene dette vil gi for lokalsamfunnet.

Forprosjektet er med dette ferdig, og prosessen står dermed foran en ny etappe, frem mot en eventuell søknad. Mens det innledende arbeidet er basert på frivillig arbeid, krever den videre prosessen både ildsjeler, politisk vilje og økonomiske bevilgninger.

– Første mulighet til å søke er 1. april 2021. Men prosjektet trenger tyngre politisk og administrativ ledelse, helst med lokal forankring. Det er et trangt näløye å komme gjennom med en søknad, sa Killi, som mente det ville bli for knapp tid frem til våren og at det var mer realistisk å sikte seg inn mot 2022.

Vigga.no

PENGER TIL SKOGEN FOLKEHØGSKOLE

I september skrev Innherred om at 60 aktører i idretten og frivilligheten i Verdal og Levanger kommune hadde søkt om til sammen 10,2 millioner i kompensasjon for tapte inntekter knyttet til koronakrisen fra 12. mars til og med 31. august.

I den andre krisepakken fra Kulturdepartementets kompensasjonsordning kunne idretten og frivilligheten søke om tapte inntekter knyttet til arrangement, billettinntekter, utleieinntekter og bortfall av kostnader som følge av at organisasjonen har mistet oppdrag i perioden mellom 12. mars og 31. august.

Sør-Inntrøndelag Høgskolelag får utbetalt nest mest i Levanger kommune. Hovedparten av deres søknad dreide seg om bortfall av inntekter for utleie av Skogn folkehøgskole gjennom sommeren. Til sammen får Høgskolelaget utbetalt 619.000 kroner.

Innherred.no

NOTERT

PER ESPEN ASKELADD

.... Septembersolen varmet på taket, der tuja-hekker rammet inn en vid utsikt over byen og fjorden. Her har han pusset på sin nye bok, «Grønn vekst, en sunn økonomi for det 21. århundrede».

En noe større tittel enn hans forrige, «Det vi tenker på når vi prøver å ikke tenke på global oppvarming». Den ga Per Espen Stoknes internasjonal oppmerksomhet. Han ble invitert til Kina og California og fikk lage TedTalk, som er sett av tre millioner. Der går han rundt i en elegant dress og snakker et stødig engelsk, om at ingen orker mer kollapsporno.

«Vi må ha vekst. Og likevel er det umulig med ytterligere vekst» skriver han i sin nye bok. Dette er klimakrisens kjerne. Et uløselig dilemma, som Stoknes påtar seg å knekke.

- Vekst i verdiskapning er kapitalismen avhengig av. Selskaper må skape mer i løpet av et år enn året før, om de vil overleve. Det er biologisk, slik en ku og en okse på beite skaper en kalv. Hvis ikke stopper systemet, utviklingen går i revers.

- Er det ikke nettopp det kloden trenger?

- Det vil gå ut over de fattigste, de vil miste jobbene og ulikhetene vil øke. Det vil også hindre økte investeringer i grønn innovasjon. I stedet må vi definere vekst på nytt. Vi kan fortsatt ha økt verdiskapning i penger, men synkende materiell ressursbruk. Å øke ressursproduktiviteten, eller å kutte ut sløsing, blir den største forretningsideen i vårt århundre.

Per Espen Stoknes i Magasinet DN

OMDØMMEVINNERNE

De fem vinnerne av årets store omdømmeundersøkelse fra Ipsos har det til felles at de har samvirkebakgrunn, er samvirkeeid eller statlig eid, skriver Janne Log i Samvirkene.

I Norge er det samvirkeide eller statlig eide selskaper som har best omdømme. Globalt øker merkevareverdien til teknologigigantene, til tross for omfattende og alvorlige anklager.

I forrige uke slapp Ipsos resultatene fra årets store omdømmeundersøkelse. Vinnere er: TINE, NRK, Coop, Gjensidige og Felleskjøpet. Dette er de norske selskapene som leverer best på forventninger og som har best relasjoner til omverdenen.

De fem vinnerne har til felles at de har samvirkebakgrunn, er samvirkeeid eller statlig eid. Dette er eierskap nordmenn forbinde med motstandsdyktighet i dårlige tider, varige og trygge arbeidsplasser og kunnskap og kompetanse i Norge (Ipsos).

Dagens Perspektiv

SLUTT MED DET!

Om du har en undervisningsbunke du bare snur,

slutt med det!

MaxPower

MIKROPLAST

Konsulentselskapet Eunomia har gjort beregninger for utslipp av mikroplast globalt og anslår at verdenshavene tilføres ca. 950 000 tonn av dette hvert år.

I Norge slippes det hvert år ut 8-10 000 tonn mikroplast fra ulike prosesser på land. Hver nordmann bidrar altså i snitt med nesten to kilo mikroplast i året. Rundt halvparten av dette ender opp i havet. I tillegg kommer all plasten som fragmenteres i havet, av bølger, sollys og dyr.

I Norge er bildekk (58 prosent), gummigranulat fra kunstgressbaner (17 prosent), maling (12 prosent), tekstiler (8 prosent), plastpelletsproduksjon (5 prosent) og kosmetikk (0,1 prosent) blant de største kildene til mikroplastforurensning.

Aftenposten Innsikt

NY SKOLE, NYE RITUALER

Det er spennende å begynne på ny skole. Alt er veldig kjent fordi det er folkehøgskole, og alt er likevel helt annerledes fordi det er en annen folkehøgskole.

AVSLUTNING

På kvelden første skoledag er det allsang i amfiet rundt bålpannen på Arbeiderbevegelsens folkehøgskole. Det er en fin og litt var stemning som det kan være med ukjente elever i et ukjent miljø. Elevene fikk etter hvert to papirark hver. Et rødt og et grønt. På det røde arket skulle de skrive ned en ting de var glade for å legge bak seg og som de ikke ønsket skulle prege året. De kunne skrive så langt eller kort de ville og krølle arket sammen til en ball. Da alle var ferdige kastet de papirballen på bålet. Noen valgte å dele det de hadde skrevet, andre bare kastet arket. Både de og vi vet at det er ikke så enkelt å bli kvitt noe, men det er en symbolsk handling som avslutter en fase i livet og er begynnelsen på en ny.

DRØMMER

Så ble elevene bedt om å skrive ned et ønske eller en drøm de har for folkehøgskoleåret på det grønne arket. Det arket brettet de i to, skrev navnet sitt utenpå og stiftet sammen. Alle arkene ble samlet i en fargerik metalleske som ble forseglet og gravd ned på et hemmelig sted. Tidskapselen skal graves opp og åpnes på avslutningsmiddagen i mai.

STEMNINGSFULLT OG HÅNDFAST

Det er fint å ha ritualer som allerede første dag binder elevene sammen og som gir oss muligheten til å si noe om året som ligger foran dem samtidig som vi gjør det håndfast.

Tusen takk til Margrete Slettebø som var ansvarlig for opplegget.

Benedicte Hambro,
Arbeiderbevegelsens folkehøgskole

NOTERT

VEIEN TIL PARADISO

Med den gule tommestokken stikkende opp av baklomma kjører Jan Vardøen gjennom byen på rødt. Kun da han blir stående ved siden av en politibil, venter han på grønt lys. Her kan det nevnes at Vardøen ikke har sertifikat, at han til nå har strøket to ganger på oppkjøringen.

- Bestefaren min kunne kjøre tankskip, men bil kunne han ikke kjøre. Jeg tror det er genetisk.

På vei mot kinoen tar Vardøen en avstikker innom forlaget for å hente den første utgaven av «Veien til Paradiso» som akkurat har kommet fra trykkeriet. Noe av det han vil med boken, er å redefinere hva suksess er. Han sier han har gjort mye som ikke har resultert i penger.

Jan Vardøen i magasinet D2

INSPIRERE TIL Å GI MER FAEN

- Jeg er ikke så stolt av det jeg har fått til, men hvis noen sitter på et bord i en av mine restauranter, og jeg ser at de er litt forelsket, at de nyter øyeblikket, da blir jeg veldig rørt. De tar del i noe jeg har laget. Det tror jeg er suksess. Da er alt verdt det.

Han sier penger aldri har vært motiverende for han.

- Hvis det er penger man er ute etter, bør man starte et pareringselskap, ikke restaurant. Jeg prøver kanskje å inspirere til å gi litt mer faen. Vi lever i en tid hvor alle sykler med hjelm, og er veldig trygghetssøkende. Alt skal sjekkes før man setter i gang, alle vil ha garanti for suksess på forhånd. Det finnes en million gode grunner til ikke å gjøre noe. Men tiden har en stygg tendens til å renne fra deg hvis du ikke skrur på bryteren og setter i gang.

Jan Vardøen i magasinet D2

VIL LAGRE E-POST-HISTORIEN

Det jobbes i kulissene for at framtidens generasjoner skal få glede av e-post-utvekslingen mellom dagens forfattere og redaktører.

Historien har gitt oss Henrik Ibsens skrifter og Olav H. Hauges dagbøker. Vil framtidens generasjoner kunne lese e-post-utvekslinger mellom forfatter Vigdis Hjorth og hennes nylig pensjonerte redaktør Eva Grøner?

Cappelen Damm jobber med saken. De siste månedene har forlaget vært i kontakt med Nasjonalbiblioteket om levering av digital kommunikasjon mellom redaktører og kjente forfattere.

Klassekampen

KALENDER

23.-24. november	Folkehøgskolens lederutdanning Papirbredden, Drammen
8.-9. desember	Styremøte FHF Oslo
Uke 51	Regionale rektorsamlinger
7.-8. januar	Kurs for nye lærere del 2
9.-10. februar	Styremøte FHF Oslo
12.-14. april	Rektormøte Trondheim

Følg med på kalender på www.frilyntfolkehøgskole.no for oppdateringer/mer informasjon, påmelding og nye arrangementer.

OPPRUSTNINGEN FORTSETTER

Alfred Nobel skrev til Bertha von Suttner: «Når den dagen kommer at to opprustede nasjoner kan ødelegge hverandre innen noen minutter, vil alle nasjoner besinne seg og sende sine tropper hjem. Da vil vi få en nedrustet verden.»

Nå er vi den situasjonen Alfred Nobel skrev om. Men verden er fremdeles opprustet, opprustningen fortsetter faktisk til svimlende høyder. Den norske regjering legger opp til å bruke 98,8 milliarder kroner til kjøp av F-35-fly. Midlene kunne ha minsket barnefattigdommen i Norge. Og som Arild Rønsen skriver i Klassekampen 9. oktober, er F-35-flyet også en miljøbombe. Den miljøforurensning militæret forårsaker, ties det om.

Birgit Brock-Utne i Klassekampen

#FHSliv

folkehøgskolene
Stord Folkehøgskole

Folkehøgskole nummer 84 starter opp! I dag ble det klart at @regjeringen gir støtte til at @stordfhs kan starte opp neste høst. Vi ønsker Stord Folkehøgskole velkommen til folkehøgskolefamilien!

folkehøgskolene
Sogndal folkehøgskole

Ikke et unormalt syn på folkehøgskole: utkledding! Og gjerne i kombinasjon med helt andre ting, som kanonball 🍷🍷🍷 @sogndalfhs

folkehøgskolene
Skap folkehøgskole

@skapfhs har en spennende og krevende arkitekturlinje med fokus på idéutvikling og kreativitet. Her lærer elevene å formidle ideene sine med skisser og modeller, og til slutt ferdig produkter. 📐

Ingvild Sættem Beltesbrekke

BØKER:

ELLA ANKER: «SAGATUN – HERMAN ANKERS LIV OG VIRKE»

GYLDENDAL NORSK FORLAG, 1936

EN FORSINKET BOKANMELDELSE

De gamle bygningene til Norges første folkehøgskole, Sagatun i Hamar, blir nå restaurert tilbake til fordums prakt. I den anledning har jeg lest datteren Ella Ankers biografi om hennes far, Herman Anker (1839-1896), som startet skolen. Jeg kjøpte mitt eksemplar på www.antikvariat.net. Jeg regner også med at et bibliotek med respekt for seg selv kan skaffe den.

Ella Anker var ett av ti barn i Herman Ankers og fru Mix (1842-1892), født Bojsens, ekteskap. Hun var journalist og forfatter og engasjerte seg i mange av sin tids brennende saker. Hun ble født på Sagatun i 1870, og fadderne var Bjørnstjerne Bjørnson og fars søster Dikka. Bjørnson hadde vel lett for å ruve der han kom, det var likevel en overraskelse for meg hvor stor plass han har i denne boka. Vennskapet hans med både Hermann og Mix framstår som varmt og tillitsfullt. Boka er skrevet mer enn 70 år etter at Sagatun folkehøgskole startet. Lange passasjer er imidlertid gjengivelser av aktørenes brev, dagboknotater eller andre nedtegnelser. Dette gir boka et forfriskende preg av autenticitet og samtidighet med begivenhetene.

HØYERE MÅL MED RIKDOMMEN

Leseren blir grundig presentert for slektene på begge sider av familien, og deres store og innflytelsesrike vennekrets. Herman Anker ble født på Rød herregård ved Halden i 1839. Foreldrene var Peter Martin Anker og Cathrine Anker, født Gløersen. Mange i Ankerslekten hadde i flere generasjoner vært sentrale i tidens industrivirksomhet og handel. De var også samfunnsengasjerte, og flere i slekten hadde viktige politiske roller i Norge, både formelle og uformelle, før, under og etter unionsoppløsningen med Danmark i 1814.

Peter Martin Anker var en tid ansett som Norges rikeste mann. Han framstilles som en alvorlig troende kristen, med viktige impulser fra brødremenigheten og dens idealer om et høyere mål med rikdommen. Om Cathrine får vi blant annet vite at hun var venn av presten Wexels og jevnlig leste hans «Andaktsbog for Menigmand». Wexels var en av de første som bragte inspirasjon fra Grundtvig inn i norsk teologi og kirkeliv.

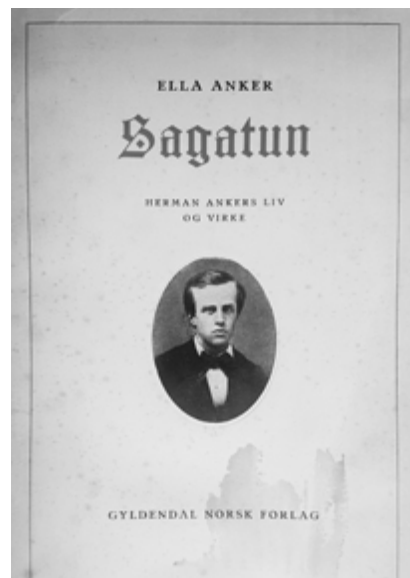
Fra 1848 var M.B. Landstad prest i Halden. Han ble snart en husvenn på Rød, og bragte med seg både nye salmer og innsamlede folkeviser. Herman var alltid glad i å synge og «... slik lærte han i herregårdssalen på Rød å kjenne og elske bonden og arbeideren i bygdene.» Det er skrevet uten ironi.

Året etter hører Herman som tiåring noen andre venner av huset snakke begeistret med foreldrene om at Grundtvig ti år tidligere hadde sendt et skriv til nordmenn om å starte en «Folkehøiskole». En «bondekone i Aker», Randi Solem, hadde skrevet til Grundtvig og invitert han til å komme til Hamar for å planlegge for en skole der. Men det ble med tanken den gang. Anker skriver selv: «Folkehøiskole! Jeg sovnet inn med denne lyse tonen. Vinne ungdommen for Jesu rike.»

BEGEISTRET FOR GRUNDTVIG

Fra 1852 utkom tidsskriftet «Budstikken» i Danmark som talerør for den grundtvigske bevegelse «til opplysning og oppbygelse». Fru Anker på Rød abonnerte på bladet fra starten av. Redaktør var den danske presten Fritz Bojsen på Møn. Herman Anker studerte teologi i Christiania fra 1858, men tilbragte et halvår av studietiden i København. Det var lenge nok til at han møtte Fritz Bojsens datter Marie, kalt Mix. De forlovet seg i 1861 og giftet seg i 1863.

Under teologistudiet ble Anker kjent med Olaus Arvesen. De tilbragte studiesemesteret i København sammen. Der gikk de til Grundtvigs gudstjenester i Vartov og fulgte hans forelesninger i kirkehistorie. De delte begeistringen for Grundtvigs opplysningstanker og begynte sammen å drømme om den folkehøgskolen som ennå ikke var realisert i Norge. Arvesen kom fra enkle kår på en gård i Østfold. Han var ni år eldre enn Anker og hadde vært lærer før han begynte på teologistudiet.

Med felles glød og Ankers penger startet de folkehøgskole på Hamar høsten 1864. «Lyset til ære, Folket til gavn, Aabnet du være i Jesu navn», lød Ankers åpningshilsen. Det kom elever, bare gutter, fra mange kanter av landet. (Skolen begynte med kurs for jenter fra 1873.) Viktige fag skulle blant annet være modersmålet til muntlig og skriftlig bruk, Norges historie og geografi, overblikk over verdenshistorien. I Religion bliver der ikke givet særlige Undervisningstimer, hvorimod vi ville bestræbe os for, at Kristendommen maa kaste sit Lys over alle Fag ...». Første skoledag begynte med andakt, trosbekjennelsen med dåpsløftet og Fadervår, og så sang man en i Norge ny og ukjent salme, Ingemanns «Deilig er jorden».

Det første året var i leide lokaler inne i Hamar, men allerede høsten etter sto det nye skoleanlegget, Sagatun, ferdig like utenfor byen. Hovedhuset var et påkostet bygg, arkitekten var den samme som tegnet Stortingsbygningen i Christiania. I festsalen sto byster av Grundtvig og Bjørnson, Nordens flagg, malerier av norrøne guder i legemsstørrelse, og Thorvaldsens Kristus.

Herman Anker: Foto Nasjonalbiblioteket

FLERE MOTKREFTER

I en refleksjon rundt tiårsjubileet fastslår Ella Anker at den norske folkehøgskolen hadde fått sin grunnleggende form: «Morgenandakt, foredrag og sang. Fellesspisning, ukentlige foredragsaftener med diskusjon om dagens begivenheter ..., alle foredrag begynner og slutter med sang.»

Sagatun fikk mye oppmerksomhet. Både hyllest fra støttespillere og innbitt motstand. Ella Anker identifiserer flere motkrefter. Fra «målstrevere» som fryktet dansk språk, fra konservative politikere og fra storbønder som fryktet ungdom med utdanning ville føle seg for fine for gårdsarbeidet, men «verst var den kirkelige pietisme». Den hadde godt fotfeste på Hamar seminarium, som på en del områder ble Sagatuns motpol. Det var nok Grundtvigs teologi, mer enn pedagogikken, som var ankepunkt. Etter et kraftig angrep på skolen i Luthersk Kirketidende, der teologiprofessor Gisle Johnson var redaktør, tar Asmund Olavsson Vinje skolen i forsvar i «Dølen»: Han er selv i hovedsak positiv til «Grundtvigdom», men skriver formildende om Anker og Arvesen at «... dei ero alt for kloke og praktiske til aa blanda Grundtvigdom up i stort av undervisningi.»

Jeg hadde ventet meg mer av barndomserindringer og fortellinger fra Ella Ankers og søsknenes oppvekst på Sagatun, men finner lite av det. Det er farens perspektiv, til dels også morens, som er tydeligst. Men hun antyder kort hvordan årene med folkehøgskolen ble en dramatisk økonomisk nedtur for familien. Skolen var bygd for Ankers penger og han var eneeier. Elevbetalingen var lav og dekket på langt nær utgiftene. For å skaffe inntekter og sikre skolens drift startet han forskjellig næringsvirksomhet. En kvern startet godt, men måtte stenge etter noen tørre somre. Han kjøpte skog og han startet fyrstikkfabrikk. Også den gikk godt en tid, men så lenge med tap før den måtte oppgis. Anker hadde samtidig flere krevende, ulønnede verv. Og en stadig voksende barneflokk. «Vi barn vokste opp i disse år, hvor vi temmelig hurtig gikk fra rikdom til truende fattigdom, samtidig med at Sagatun selv og haven strålte i sin rike skjønnhet og fylt av et høit åndsliv.»

SOSIAL DEGRADERING

Næringsvirksomheten gjorde at Anker i praksis trakk seg ut av skoledriften i 1873. Arvesen drev skolen, men Anker sto formelt som styrer til den stengte i 1878. Han trengte inntekter og skolelokalene ble utleid. Arvesen fikk imidlertid støtte fra hede- og marksbønder og bygde ny skole på en del av eiendommen. Nye Sagatun ble drevet til 1892.

I 1886 stengte fyrstikkfabrikken for godt. Anker klarte så vidt å gjøre opp gjelden med å selge alle eiendommer unntatt Sagatun, der familien fortsatt ble boende. Selv fikk han stillingen som postmester i Hamar og hadde den de siste ti årene av sitt liv. En kraftig sosial degradering for sønnen av Norges en gang rikeste mann.

Jeg som har bakgrunn og tilhørighet i den kristne folkehøgskolen i Norge, blir slått av kristendommens selvfølkelige plass i familiehistorien, i Herman Ankers liv og i det bildet som tegnes av skolelivet på Sagatun. En stereotyp fortelling i nyere tid har jo nettopp vært at den avgjørende forskjellen på frilynte og kristne folkehøgskoler er at de førstnevnte ikke «blander kristendommen inn» i skolens liv og virke. Ut fra denne biografien tror jeg det ville vært helt uforståelig for Herman Anker.

Jeg sitter igjen med et bilde av Herman Anker som en helstøpt filantrop, med sterk kallsbevissthet og en gripende trovisshet gjennom et liv med mye motgang.

Tor Grønvik:

tidligere daglig leder i NKF og IKF

BOK:

EUROPAS FALKER

AV FRODE OLSEN - FOTOLÆRER VED JÆREN FOLKEHØGSKULE

Jeg har fått et monster av en bok på pulten, nei et praktverk på hele 2,2 kilogram.

Det er Stig Frode Olsen, lærer på fotolinjen ved Jæren folkehøgskule siden 2001, som står bak denne fantastiske boken om Europas falker. Elleve år med dedikert dypdykk og timesvis med fotografering, tålmodig venting og mange reiser, ligger bak bokverket. Olsen innrømmer at dette er heller dårlig butikk når det gjelder økonomi.

Boken viser naturlig nok kjente arter som jaktfalk, vandrefalk, tårnfalk og dvergfalk. Mens andre arter som sotfalk og tartarfalk nok er mer ukjente for mange. Etter en grundig innledning, der han blant annet tar for seg bildene, reisene, faguttrykk og falkenes framtid, er resten av denne solide boka viet de ulike arter falker i tur og orden.

- Falkene har vært beundret og aktet i årtusener av menneskene. Ingen fuglefamilie har en tilsvarende magisk tiltrekning på oss mennesker. Falkene er jo ikke bare vakre, i tillegg har de fysiske egenskaper som sprenger rekorder innen dyreverdenen. Ingen organismer er hurtigere.

Vi mennesker, elsker jo atleter og prestasjoner innen idrettsverdenen. Dermed er det lett å beundre dyr som fysisk er oss mennesker langt overlegne, forteller folkehøgskolelæreren.

På 60-70 tallet ble bestanden av vandrefalken nærmest utradert i Europa og USA. Dermed ble vandrefalken vekkerklokken som gjorde oss mennesker oppmerksomme, for første gang, på miljøgiftene vi pøste ut i naturen.

Falkene har i uminnelige tider vært brukt som falkonérfugler. Først som nytedyr til rein matauk for nomadefolk i karrige strøk, siden som statussymbol og hobby fra middelalderens konger til dagens sjeiker. Vi mennesker har alltid vært fascinert av falker, og har knyttet nære relasjoner til dem.

Olsen sier: - For meg er det den frie falken som er den ultimate opplevelsen, ikke en som er lenket eller under kontroll av mennesker. Likevel, kan jeg godt forstå at noen mennesker blir fascinert av falkønersporten. Denne boken er min personlige hyllest til Europas falker. Samtidig er det et enmannsverk, da jeg står for layout, tekst, bilder (97%) og finansiering.

Dette er en opplevelsebok hvor forfatteren tar leseren med ut felten gjennom tekst og bilder. En unik samling av fotos presenterer hver falkeart. Sannsynligvis vil også du ta del i denne beundringen, når du har lest boken.

«Og, hvilken hyllest boka Europas falker har blitt! Av alle mine bøker med gode bilder av fugler, og det er ikke få, rager denne i en klasse for seg! Løp og kjøp!» - Einar Hugnes, Biofoto

«I sum vil jeg si at bildematerialet i boka er unikt.» - Magne Myklebust, Vår Fuglefauna

STIG FRODE OLSEN
LEVERER EN
GJENNOMARBEIDET
KVALITETSBOK
OM EUROPAS FALKER,
MED UNIKT OG UTROLIG
BILDEMATERIALE.

Følgende falkearter er omtalt:

- Jaktfalk
- Tartarfalk
- Slagfalk
- Vandrefalk
- Eleonorafalk
- Sotfalk
- Lerkefalk
- Aftenfalk
- Dvergfalk
- Tårnfalk
- Rødfalk

For hver art er det info om:

- Kjennetegn
- Levested og hekking
- Trekkvaner
- Føde
- Trusler
- Lenker
- Artig viten
- Fotografen forteller
- Publikasjoner

Boken er i utgangspunktet laget for et europeisk publikum. Dermed er det ikke lagt vekt på norsk viten og forskning på artene, eller detaljert informasjon om deres

utbredelse og antall i Norge. Likevel er det mye informasjon om artene som også bør være interessant for norske lesere. Som for alt annet liv er menneskeskapte landegrenser irrelevante for falkenes eksistens.

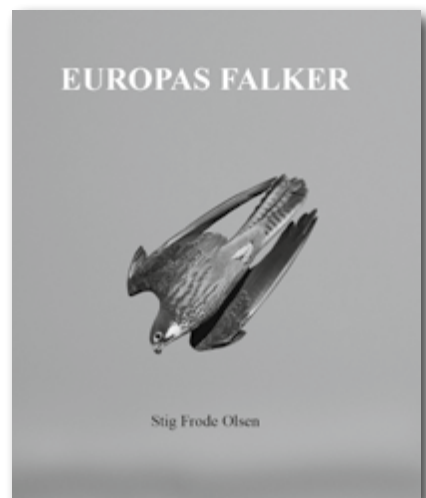
- Jeg håper at boken i sum skal gi leseren en god miks av opplevelser og informasjon, samtidig som bildene av falkene skal gi en estetisk nytelse av disse fantastiske skapningene, sier Olsen.

Boken omhandler de hekkende falkene i Europa, men tar i tillegg med sotfalken, den østlige rasen milvipes av tartarfalken og rasen erlangeri av slagfalk.

Forfatteren har stadig nye prosjekter på gang. Neste bokprosjekt er muligens en ny utgave av *Rovfugler og ugler i Nord-Europa* som ble publisert i 2007. Han har helt nytt bildemateriale til boka, som bare tekstlig må oppjusteres litt.

Stig Frode Olsen leverer en gjennomarbeidet kvalitetsbok om Europas falker, med unikt og utrolig bildemateriale. Selve boken er på 344 sider, utformet i 25x29 format og koster inn på 2,2 kilogram - med andre ord en fyldig rovfugl-lektüre som kan stå støtt i bokhyllen. Den har vært i salg fra september 2019.

Øyvind Krabberød

EUROPAS FALKER

Forlag/producent: Eget forlag

Forfatter: Stig Frode Olsen

Utgivelsesår: 2019-09

Antall sider: 344

Fotos - illustrasjoner: Fargefotos

Format: 25x29

Boka bestilles direkte fra
forfatteren: stigfo@icloud.com

Pris: 550kr – signert

Frakt kommer i tillegg: 75 kr.

BOKANMELDELSE

«Å SENDE ET MENNESKE TIL MÅNEN - EN PRAKTISK METODEBOK FOR FOLKEHØGSKOLEN»

AV BENEDICTE HAMBRO, 2020

Forfatteren Benedicte Hambro, har som hun selv skriver i innledningen 32 års erfaring i folkehøgskolen og sitter på mengder av erfaringer og et stort hjerte for skoleslaget.

Mange har kanskje vært på kurs med Benedicte, og jeg tror flere vil beskrive henne som en imponerende raus, god og tydelig dame. Slik er også denne boken.

Den er oversiktlig og veldig konkret, og tar for seg sentrale deler av skoleåret helt ned på detalj-nivå. Og vi får mange påminnelser om hvor viktig detaljene er.

«Hvem henger opp flagget på de store dagene, hvem har ansvar for å pynte skolen, kan vi navnene på elevene når vi møter de første gang og vet vi noe om dem, skal vi ha på skole-genserne våre første skoledag?»

Rektor på Follo Folkehøgskole, Jan Martin Medhaug, har fortalt oss ansatte flere ganger om da han selv gikk på folkehøgskole og første skoledag ble møtt av en ansatt som allerede kunne navnet hans. Slikt gjør jo et utrolig inntrykk og blir husket.

FORTELLINGER

Jeg har testet flere av oppleggene i boken, men ble spesielt overrasket over elevenes glede over å få høre historier. Vi har lest historier som peiskos, før middag, og på min linje før eller etter en dansetime.

Benedicte er jo selv forfatter, og god på å lese tekster for andre. Flott at det er beskrevet en slags steg-for-steg hvordan en kan forberede seg på å lese en tekst! Det gir en god trygghet for oss som ikke driver med historiefortelling så ofte.

Styrkekortene vil jeg også trekke frem da de går igjen i flere av kapitlene i boken. De er lette å bruke og fine verktøy som kan brukes på forskjellige måter.

Å MINNE SEG PÅ Å BRUKE BOKA

Når året er igang og vi «løper» for å rekke alt vi skal, det er kanskje da (også) vi bør huske på å ta den i bruk. Lese en historie, eller teste et nytt opplegg for ansatte eller elevene.

Kanskje kunne det være en idé til et spennende post på diskotriksmøter et år, å bruke noen av oppleggene og dele erfaringene i fellesskap? Jeg vet i hvertfall at jeg selv må minne meg på å bruke boken og mulighetene i den.

Det er moro og inspirerende å lese i denne boken. Man får lyst til å sette igang og den trigger kreativiteten. Det kjennes egentlig litt som å motta en gavepakke å få en slik bok. Utfordringen blir å huske at den finnes og å faktisk bruke den, – det tror jeg elevene og vi vil få mye igjen for.

Monica Eileen Johnsen,
lærer Hiphop ved Follo fhs.

Å SENDE ET MENNESKE TIL MÅNEN, BENEDICTE HAMBRO

Utgiver: Folkehøgskoleforbundet

Pris: 375 kr, frakt 100 kr

Bestill fra: fhf@folkehogskole.no

BØKER: _____

NY BOK: DANNELSE

AV LENE RACHEL ANDERSEN _____

DANNELSE I KORONAENS TID

Tittelen parafraserer Gabriel Garcia Marques berømte roman *Kjærlighet i koleraens tid*, som kom for om lag 30 år siden. Handlingen i boken spinner over et tidsrom på 50 år. Det er en roman om å vente, vente på kjærlighetens fullbyrdelse. Om jeg ikke husker feil, kommer fullbyrdelsen aldri.

Om vår aktuelle tids korona vil vare i 50 år trengs mer enn tapt kjærlighet, det trengs dannelselse. Bildung. Folkeopplysning. Bildning. I koronaens tid oppstår redsel, utrygghet, mismot, misforståelser og mistro. Tusener går ut i gatene for å markere sin mistro mot myndighetenes håndtering av smittefare. Demokratiet knaker i forføyningene. Vil vi snart høre at det ropes på den sterke?

For få uker siden døde Gösta Vestlund. Han ble hele 107 år gammel, var klar til det siste, og opplevde to verdenskriger og litt annet også. Han var folkehøgskolemann framfor noe annet. Han hadde roller som tilsynsmann, lærer og folkehøgskolerektor. Han skrev bøker, som for eksempel «Hur vårdar vi vårt demokrati». Han startet folkehøgskoler i Tanzania. Han prediket demokrati og dannelselse – bildning, på svensk. Og sa: En bildad människa är en person som ikke ydmyker et annet menneske. Som har respekt for andre. Som ser på alle som likeverdige.

Dette er både dannelsens vesen og dannelsens problem. Dannelsen hører heime i høflige omgivelser. Dannelsen former mennesket i sitt eget bilde – derav bildning. Dannelsen hjelper oss til å se hverandre og til å oppleve at vi vokser i prosesser der vi veksler inn egne synspunkter i andres, og blir sittende igjen med det doble.

Kan man forestille seg en dansk oppfinnelse som har gjort Danmark til et av verdens mest stabile og velstående land og danskene til verdens lykkeligste folk? Spør Lene Andersen i sin nye bok av året *Dannelselse – At blive et større menneske*. Og svarer: Oppfinnelsen finnes, og den heter folkeopplysning. Det var Grundtvig og Kold som tok den tyske oppfinnelse om dannelselse – Bildung – og demokratiserte den i form av folkehøgskolen. Dermed gjorde de dannelselse til folkedannelselse og folkeopplysning.

Resten av historien kjenner vi, mer eller mindre, vi som har

tråkket våre voksensko i folkeopplysningens landskap. Vi vet – som Lene Andersen også skriver – at dannelselse er å være dypt integrert i kulturen og samfunnet, samtidig som man har autonomi. Dannelselse er alltid personlig og unik.

Har vi så bruk for enda en bok som terper om dannelselse, bildning og folkeopplysning? Kan vi aldri få nok av det? Neppe, men vi må kanskje vri litt på våre forestillinger og tradisjoner. Se ting fra uvante vinkler. Eller som Lene skriver: Hvis vi skal løse de enorme problemer som menneskeheten står overfor, nytter det ikke å skrive én slags bøker til akademikere og andre bøker til andre.

«Dannelselse» er et prisverdig forsøk på å skrive en bok for både akademikere og «andre». Det er en kortfattet bok som er ganske presis i sine beskrivelser og som tar oss med på utviklingen fra de store filosofer (Kant, Goethe, Schiller ...) via Grundtvig og Kold og folkehøgskolens tilblivelse til dagens bud på det nye, «Folkedannelselse 3.0». Hva skal den handle om? Hva skal den gi oss? En smart befolkning, skriver hun, sørger for å gi hverandre folkedannelselse, ikke bare formell utdanning, men opplevelser og kultur ut over det som strengt tatt er nødvendig for å overleve.

Lene Andersen skrev denne boken før koronapandemien slo ned hos oss alle. Men den kan også leses som et bidrag til å holde ut i og med hverandre i koronaens tid. Selv om vi får håpe at vi slipper å vente i 50 år før den er over.

Sturla Bjerkaker

DANNELSE – AT BLIVE ET STØRRE MENNESKE

Av Lene Rachel Andersen

Utgiver: Nordic Bildung, København 2020

160 sider, paperback

Bestill boken på www.gucca.dk

Pris: 215 NOK, fritt tilsendt

FUNN FRA FOLKEHØGSKOLENES KLIMA- OG MILJØRAPPORTER FOR 2019

I midten av september leverte hele 50 folkehøgskoler inn sine klima- og miljørapporter for kalenderåret 2019. Det betyr at vi nå har et utgangspunkt for målet om å redusere klimagassutslipp med 40 prosent innen 2030. Dette er ett av målene i folkehøgskolenes Bærekraftvedtak, vedtatt av styrene i de fem folkehøgskoleorganisasjonene i oktober 2019, og vi deler her noen av funnene fra skolenes rapporter.

Tekst: Brita Phuthi, internasjonal rådgiver i Folkehøgskolerådet

Det ble en annerledes vår i år når koronapandemien kom til Norge, folkehøgskolene måtte stenge fysisk, og ansatte måtte tenke nytt på mange områder, og dermed måtte andre oppgaver vike. Videre har skolestarten i høst vært preget av smittevern-tiltak og beredskapsplaner, og det er derfor imponerende at hele 50 folkehøgskoler kom i mål og klarte å levere klima- og miljørapport for 2019. Dette tilsvarer 62 prosent av folkehøgskolene i Norge og det gjør at vi har tilstrekkelig med rapporter for å kunne hente ut gjennomsnittsdata etc.

Det er første gang vi har gjort en slik felles måling, og da tar det tid for skolene å hente fram dataene fra kalenderåret 2019. Det er også første gang vi bruker det folkehøgskoletilpassede klimaregnskapsskjemaet som er basert på Stiftelsen Miljøfyrtårn sitt verktøy, og tilpasset ved hjelp fra Vestlandsforskning. Da er det fort mye som kan bli feil med kg i stedet for tonn, eller dobbelt opp med flyreiser osv., så da er det bra at miljørådgiver Jan Vogt (Totalmiljø AS) har kvalitetssikret rapportene som er levert.

FUNN FRA KLIMA- OG MILJØRAPPORTENE FOR 2019

De fem kategoriene som ble målt var vann, strøm, forbruk, transport og avfall. Det er i hovedsak kategorien transport som fikk flere tilleggsspørsmål: Tog, skip/hurtigruta, hurtigbåt, buss og mer detaljert måling av utslipp fra flyreiser. I tillegg ble det også lagt til spørsmål om hvordan skolen forholder seg til bærekraftig mat, matsvinn, Fairtrade og gjenbruk/brukt kjøp. Omregningsfaktorene til tilleggsspørsmålene er levert av Vestlandsforskning. Et viktig moment når vi utviklet dette klimaregnskapet tilpasset folkehøgskolene, er at vi er transparente på hvorfor de valgte kategoriene er med, hvilke omregningsfaktorer som er brukt etc. Grunnlagsnotatet fra Vestlandsforskning kan leses på www.folkehogskoleradet.no/berekraftvedtak-klimagassutslipp.

Funnene til folkehøgskolenes klima- og miljørapporter for 2019 ble presentert på et webinar 27. oktober, og her er noen av resultatene: Snittutslippet per skole er på 544 tonn, men tar da ikke høyde for størrelsen på skolene. Dette gir et snitt på 5,2 tonn per elev for 2019. Av totalutslippene til skolene er det ikke overraskende flyreisene som utgjør det største utslippet. Om vi fordeler skolenes totale utslipp blir det ca. 400 tonn pr. skole (uavhengig av skolens størrelse). Men her er det store forskjeller mellom skolene – noen har så godt som ingen flyreiser, mens andre har flere studiereiser med fly.

Når det gjelder skolenes forhold til bærekraftig mat og gjenbruk/redesign, rapporterer majoriteten av skolene på at de har et bevisst forhold til dette og gjør allerede flere tiltak. Både når det gjelder kortreist mat og det å servere rester og ha et variert kosthold. De fleste rapporterer at de har én vegetardag i uken, og noen skoler har et par Fairtrade-merkede varer. Når det gjelder gjenbruk så er det flere av skolene som kjøper brukte kontormøbler og oppfordrer elvene til å kjøpe brukt utstyr lokalt eller på nett. Redesign er også populært og mange skoler har dette som valgfag eller praksis på linjer hvor man bruker kostymer. Byttekvelder er også blant eksemplene på hvordan elevene engasjeres i gjenbruk.

HVORDAN BRUKE KLIMARAPPORTEN I SKOLEN?

Noe vi ofte oppfordret skolene som var med i prosjektet «Aksjonsforskning og bærekraft» (2014-2017) var å fortelle hverandre hva skolen gjør av bærekraftige tiltak og slik både gi hverandre økt bevissthet om viktigheten av dette, samt opplevelsen av at man allerede gjør en hel del. Morgensamling kan være en fin anledning til å gi slike «bærekraftdrypp». Fortell da også *hvorfor* dere har valgt å gjøre disse tiltakene.

Det finnes mange ulike varianter av klimarapporter da utviklere av slike verktøy gjør vurderinger både på hva som skal måles, men også hvilke omregningsfaktorer som skal brukes. Vestlandsforskning har som nevnt laget et grunnlagsdokument hvor de har gjort en vurdering av omregningsfaktorer. Dette kan være en god inngang for å drøfte hva tallene betyr sammen med elever. En skole rapporterte f.eks. at tallene de fikk fra sitt flyselskap for utslipp for en reise tur/retur Nepal var en tredjedel lavere enn utslippstallet de fikk når de regnet ut utslippene i skjemaet folke-

høgskolene har brukt. Hvorfor er det slik (forklaringen er i grunnlagsnotatet)? Og hvorfor velger flyselskap å bruke så ulike omregningsfaktor enn det Vestlandsforskning har vurdert?

Videre er det interessant for ansatte og elever å studere hvilke områder det monner å kutte for å oppnå målet med å redusere utslipp med 40 prosent innen 2030, altså minimum 4 prosent kutt hvert år. Her kan elevene utfordres til å undersøke (f.eks. gjennom aksjonsforskning) hvilke tiltak og alternative løsninger som fungerer.

Når det gjelder personalet så vet vi av erfaring fra flere skoler at det å sette bærekraft som fast tema på personalmøter er et lurt tiltak. Her kan ansatte fortelle hverandre hvordan de jobber med dette i ulike fag, på kjøkkenet og i driften ellers. Om det er et fast punkt på agendaen viser det at skolen prioriterer bærekraft, ikke bare i ord, men også i handling. Samtalelunsjer med elevene kan også være en fin måte å ta opp ulike tema innen bærekraft – f.eks. ved å drøfte spørsmål fra rapporten om hvordan redusere matsvinn, ha mer bærekraftig mat etc.

DET ER MANGE VIRKSOMHETER SOM SER FORDELER MED Å MÅLE KLIMAGASSUTSLIPP

FORDELER MED Å MÅLE KLIMAGASSUTSLIPP

Det er mange virksomheter som ser fordeler med å måle klimagassutslipp, både for å vise at man tar bærekraft på alvor, men også fordi det lønner seg økonomisk. Per Espen Stoknes, leder av grønn vekst senteret ved BI, skriver at forskning viser at hos bedrifter som har «bærekraft-initiativer og sertifiseringer, rapporterer de ansatte mer trivsel, produktiviteten øker og de utvikler mer lojalitet til selskapet de arbeider for.» (i Christensen (red.), 2020). Når vi ser på engasjementet for klimaet mange unge viser i dag, er det også sannsynlig at flere av våre framtidige folkehøgskoleelever vil ha bærekraft som ett av kravene for hvilken skole de velger.

Denne felles målingen folkehøgskolene nå har gjort, er viktig for å ha en basismåling, som vi skal måle oss mot hvert femte år, i 2024 og i 2029. Når det er sagt, så anbefales alle folkehøgskolene å rapportere årlig, slik at både kvaliteten på tallene blir bedre, og skolen vil se resultater fra år til år. Så er målet at folkehøgskolene samlet reduserer klimagassutslippene med 40 prosent innen 2030, sammenlignet med tallene for 2019. Det har vi troen på at vi får til!

Vil du lese/høre mer om resultatene fra rapportene?

Gå inn på:

www.folkehogskoleradet.no/berekraftvedtak-klimagassutslipp.

BLIKK FRA KAIKANTEN: BLÅ KVEILL

Hausten stemmer meg til lyrikk og langsomhet. Vi er alle ofre for tidas tempo, og står dermed i fare for å miste det som krever ro og ettertanke. Her fra kaikanten ser jeg ut over Vestfjorden og erindrer Arvid Hanssens dikt «Blå kveill». Det deler jeg med dem som leser denne spalta, idet siste rest av sommeren forsvinner under horisonten. Arvid kjente jeg så vidt. Han var et mildt og beskjedent menneske fra Senja som skreiv dikt av første sortering.

Her er ett av dem:

Se, no stjlne aille bāran
Og det skjōmmest mens æ ror.
Det bli blått ruint begge āran
Fōrr en kaillkrok i en fjord.

No kjem skarven òg te skjærre.
Det e han, og det e æ
Som e eillst i detta værre.
Skarven ror i lag med mæ.

Kveillen spørr, og kveillen svare.
Gjer mæ mangt å tenke på.
Tru kor lenge vi ska fare.
Derom vijl Vårherre rå.

Trygt å trø i lainn av båten
På et berg æ kaille mett.
Godt å høre godverslåten
Og gå heim med glæe skrett.

Brynjar Tollefsen

OMTALER

ROMAN: FRA DU SÅ MEG

Etter et tøft år på videregående, blir Karen sendt på folkehøgskole for å ta en pause. Der møter hun den store kjærligheten og plutselig dreier Karens verden kun seg om ham. Problemet er bare at han ikke er en av klassekameratene hennes...

Fra du så meg er basert på en sann historie fra folkehøgskolemiljøet, og skildrer det grenseoverskridende forholdet mellom en lærer og en elev.

FRA DU SÅ MEG

Eldrid Johansen
Cappelen Damm
Pris 262,-
Innbundet

VIRUSVÅR, UNGE STEMME OM EN NY VIRKELIGHET

I *Virusvår* skriver ungdommer fra 13 til 20 år om opplevelser, tanker og inntrykk fra den spesielle våren 2020 da Norge brått stengte. De skriver om skole, ensomhet, foreldre, savn, smitte-regler, venting, virus, avstand, døgnrytme, klemmer, isolasjon, avlyste fester, lyspunkt, krise, framtid, Netflix, motivasjon, nyheter, dugnad, karantene og mye mer. De 24 ungdommene fra ulike kanter av landet uttrykker seg på mange vis. De skriver dikt, monologer, kortprosa, noveller og scenetekster, alle tekster inspirert av et virus, en pandemi, av hjemmeskole, av unntaks-regler, avstand og smittevern.

Boka er et resultat av en skrivekonkurranse blant ungdom utlyst av DUS - Den unge scenen.

Folkehøgskoleeleven Heidi Nilsen skriver sterkt om at sitt eget folkehøgskoleår brått tar slutt. Hun starter sin tekst slik: *Faen, faen, faen, faen. Ikke steng skolen, ikke steng skolen, kjære Gud ikke steng skolen. Men så gjorde de det. ....*

VIRUSVÅR

Pax forlag
Prosjektleder Eirik Brøyn
160 sider
Pris: 299,- kroner

NYTT FRA LANDSKAPET

Ål folkehøyskole får tegnspråkprisen 2020

TEGNSPRÅKPRISEN TIL ÅL FOLKEHØGSKOLE

Ål folkehøyskole og kurssetter for døve fikk tegnspråkprisen 2020 for innsatsen med å skape en tegnspråklig arena for både barn og voksne.

Ål folkehøyskole og kurssetter for døve er en stiftelse som ble opprettet av Norges Døveforbund, og skolen åpnet dørene offisielt i mars 1974. Stedsnavnet Ål har fått et eget betydningsinnhold for tegnspråklige, både i Norge og i andre deler av verden. Ål representerer tegnspråk, kommunikasjon, identitet, tilhørighet, fellesskap og stolthet over eget språk og egen kultur.

– Jeg er veldig glad for å dele ut prisen til Ål folkehøyskole og kurssetter. Det sier mye om skolens status når Ål nærmest er et eget begrep i tegnspråksamfunnet. På Ål er det norsk tegnspråk som er normen, og det er hørende som ikke har tegnspråk som førstespråk, som må jobbe for å forstå og kommunisere. Det gleder meg at det finnes slike arenaer der det er helt naturlig for tegnspråkbrukere å bruke førstespråket sitt, sier Åse Wetås, direktør i Språkrådet.

[Sprakradet.no](https://sprakradet.no)

ÅL FOLKEHØGSKOLE SØKER NY REKTOR

Det var tre søkere til den ledige stillingen som rektor ved Ål folkehøyskole i Hallingdal. De er nå inne i den andre intervju-runden, forteller fungerende rektor Ann-Kristin Malmquist.

Deretter leveres det så en innstilling til styret fra innstillingsrådet. Det tas ingen avgjørelse før neste styremøte i november om vedkommende får tilbud eller om stillingen skal lyses ut på nytt.

ØK

FOLKEHØGSKOLENE-MUNNBIND

Det er mange av de ansatte på Folkehøgskolekonoret som pendler med kollektive transportmidler. Det er mange som har hjemmekontor, men noen turer inn til de nye kontorlokalene i Brugata 19 må til. Da er det fint å ha de nye vaskbare munnbindene med logo – Folkehøgskolene. Her prøver Angelina Christiansen det fargerike «plagget».

ØK

GÖSTA VESTLUND ER GÅTT BORT

En bauta i nordisk og svensk folkeopplysning, Gösta Vestlund, døde 5. oktober – hele 107 år gammel. Vi hadde et portrett med han i magasinet Folkehøgskolen nr. 3 2018. Göstlund skrev en rekke bøker og var rektor ved tre svenske folkehøgskoler. Han hadde til og med sin egen festival – Vestlunddagene.

Tidsskriftet Folkhögskolan skriver på Facebook 5. oktober:

I natt somnade folkbildningens grand old man, Gösta Vestlund in, 107 år gammal. Hans Dotter Nina Vestlund, skriver på sin facebookside att Gösta var «klar i huvudet ända in i det sista och i övrigt helt frisk, men oändligt trött och med ett hjärta som inte orkade längre. Det är ingen tragisk bortgång, snarare ljus, efter ett långt, innehållsrikt liv. Bara för några veckor sedan, när familjen träffades utomhus, höll han tal till oss och betonade: Håll tilliten vid liv och sträva på tillsammans.»

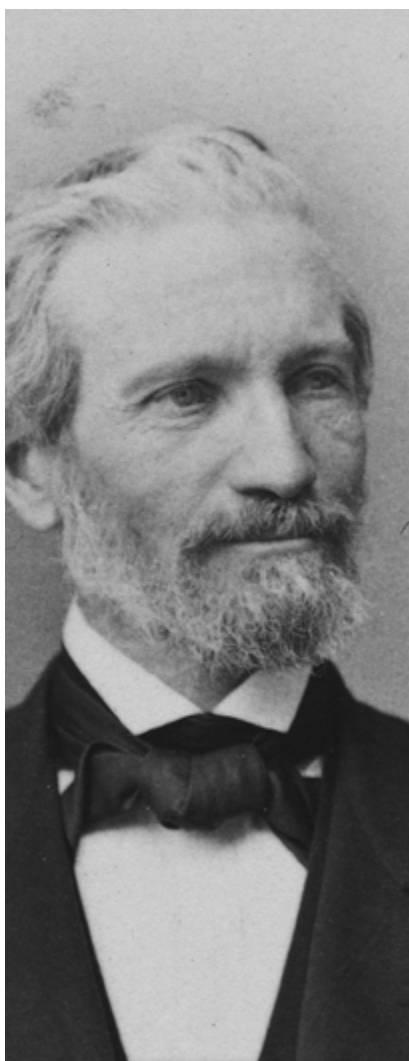
Gösta Lämnar ett stort tomrum efter sig men hans optimism och tilltro till människan och vår förmåga lever vidare.

Staffan Myrbäck:

Gösta Vestlund, en av folkbildningens pionjärer, har avlidit 107 år gammal, och folkbildningen har blivit en viktig röst fattigare.

ØK

Hartvig Nissen (1815-1874) norsk filolog, skolemann og skolereformator. Hans gutteskole fra 1843 ble senere forbilde for omorganiseringen av de høyere skolene i Norge. Grunnla Nissens pikeskole 1849 (i dag Harvtig Nissens skole) og introduserte N.F.S. Grundtvigs tanker inn i den norske skolen. Skolebyråkrat, ekspedisjonssjef, rektor ved Oslo Katedralskole, arbeidet blant annet for å redusere latinens plass til fordel for nyere språk. Sakkyndig konsulent for skolesaker i Kirkedepartementet. Hans tanker om enhetsskolen fra 1854 ble lovfestet i 1936.

Wikipedia

FAMILIEKRØNIKE:

«JO MINDRE PIKENE VET, DESTO BEDRE PARTI GJØR DE»

Det var dristig å starte en pikeskole i 1849 når det var holdningen blant de kondisjonerte. Det gjorde det sikkert ikke enklere at skolen forfektet en revolusjonerende pedagogikk.

Av Benedicte Hambro

På bygningen ved siden av Øvre Vollgate 13, der folkehøgskolene har hatt sitt kontor, henger ett av Selskabet for Oslo Byes Vel blå skilt. Det forteller at her lå Hartvig Nissens pikeskole fra 1860-1899. Som ett av Hartvig Nissens tippoldebarn ble jeg naturligvis varm om hjertet da jeg så skiltet.

Tenk, i den bygningen har min tippoldefar vandret, og nå vandrer jeg i bygningen ved siden av og er lærer. Litt av et sammentreff. Så oppdaget jeg at Nissen var inspirert av Grundtvig – takket være en bokenmeldelse i Folkehøgskolebladet *). Og som om det ikke var nok, fortalte Marie Wiland, kollega fra NKF, at en av hennes store leseropplevelse som barn omtalte Nissen pikeskole. Da var det bare å begynne å grave i familiehistorien.

KONTROVERSIELL

Det var ingen tvil om at Hartvig Nissen var en kontroversiell mann som terget mange i sin utrettelige kamp for det han mente var en bedre skole for alle. Han hadde god utdannelse, tilhørte overklassen og hadde mange kontakter i det politiske miljøet i Christiania.

Nissen deltok aktivt i den offentlige debatt og var ikke en mann det var lett å overse. Hans kamp for at jenter skulle få en bedre utdannelse ble møtt med forferdelse og motstand blant både politikere, skolefolk og foreldre. Og det til tross for at han ikke mente at kvinner skulle bli likestilt med mennene, men at deres rolle i samfunnet som oppdragere og støtte til mannen var så viktig at de måtte være godt utdannet. Nissen mente dessuten at godt utdannede kvinner kunne være lærere.

Litteratur:

Nissen pikeskole 1849-1949 av N. A. Ytreberg, Oslo 1949 *) Hartvig Nissen – grundtvigianer, skandinav og skolemann av Merethe Roos, Cappelen Damm akademiske, 2019, ISBN 9788202566531 Bjørne-Karis store forvandling av Estrid Lott, Gyldendal 1950

MØTT MED MOTSTAND

I 1849 startet han sin pikeskole. Den første i landet som tilbød middelskoleeksamen og examen artium for piker. Fra 1861 omfattet skolen i tillegg lærerutdannelse for kvinner.

Skolen ble møtt med motstand. Det følgende sitatet, som er hentet fra ungpikeomanen «Bjørne-Karis store forvandling» av Estrid Ott, og lagt i munnen til Bjørne-Karis tante, setter ord på samtiden:

«Tidligere ble vel frøken Lotz' pikeskole regnet for den fornemste, den ble søkt av døtrene til ministre og generalkonsuler og høyere offiserer. Men jeg har hørt det har skjedd en forandring og at selv høytstående familier er begynt å sende døtrene sine til Nissen. Jeg kan ikke forstå det, han skrev jo de besynderligste artikler i Christiania-Posten før han begynte denne skolen. Han påstod ganske enkelt at staten forsømte den kvinnelige ungdommens dannelse. (...) Jo mindre de (pikene) vet, desto bedre parti gjør de, det er nå *min* erfaring.»

IKKE KVINNESAK

Hartvig Nissens tiltak dreide seg ikke om kvinnesak, mente han selv, men om allmenn-humane prinsipper som naturligvis kvinner også skulle nyte godt av. Europa og Norge var preget av februarrevolusjonen i 1848 i Frankrike. Her hjemme førte den til intense diskusjoner. Ikke bare politiske, men sosiale og nasjonale spørsmål ble aktuelle, deriblant kvinnens situasjon. Det var nye tanker, men de fikk gjenklang. Første skoleår var 23 piker skrevet inn på skolen. Tre år etter var det 122.

DET LEVENDE ORDET

Nissen var inspirert av Grundtvig og den danske skoleutviklingen der kunnskap ble formidlet gjennom «det levende ordet ved hjelp av morsmålet, sagn og sang, i fri og frisk livsutfoldelse». Det interessante er at Nissens nye undervisningsmetoder, basert på Grundtvigs tanker, først ble prøvd ut på pikeskolen. Nissen mente at jentene var mer mottagelige for den frie undervisningen enn det gutter var. Akkurat det mente også den tyske filosofen Friedrich Eduard Beneke, som var en stor inspirasjon for Nissen.

NYE DEMOKRATISKE TANKER

Hartvig Nissen hadde allerede startet en gutteskole i 1843. Den skolen snudde opp ned på det eksisterende utdannelses-systemet. Skolen hadde felles pensum for alle i fire år, deretter valgte eleven en latin/akademisk eller realfaglig/praktisk retning. Til da hadde guttene gått på forskjellige skoler fra første klasse. Nissen mente det var viktig at alle fikk den samme grunnutdannelsen dersom demokratiet og den unge nasjonen skulle overleve. Felles kunnskap om det norske og nordiske måtte være grunnlaget for nasjonen Norge. Den gamle latinskolen var ikke forenlig med de nye demokratiske tankene i tiden. Hans drøm om en felles folkeskole ble lansert allerede i 1854. En skole som var drevet av staten, og ikke kommunene, slik at alle barn fikk den samme grunnutdannelse. Det skulle ta mange år – først i Folkeskoleloven for land og by i 1936 ble enhetsskolen vedtatt.

SKOLE FOR LIVET

Tidligere elever ved pikeskolen er sitert i boken som ble skrevet til skolens 100-årsjubileum. De forteller at det var morsomt å gå på skolen, og at de gikk på en skole for livet. Gamle lærere ble omtalt med stor respekt og varme. Det var tydelig at det var mye humor og glede i møtet mellom lærere og elever. Elevene opplevde at skolen ikke bare ville gi dem kunnskap, men også øke deres allmennutdannelse, vekke deres interesser og gjøre dem til tenkende vesener. Skolen viste også elevene tillit og oppmuntret dem til selvstendighet. Hvis en elev ba om fri, var svaret: «Gjør hva du selv finner rett.»

Hans kamp for at jenter skulle få en bedre utdannelse ble møtt med forferdelse og motstand blant både politikere, skolefolk og foreldre

DANNELSESANSTALT

Formålet med undervisningsmodellen for pikeskolen i Nissens egne ord var «en harmonisk utvikling av det intellektuelle menneske. Skolen skal ikke bare være en undervisningsanstalt; den skal være en dannelsesanstalt, som også arbeider for sinnets og karakterens utvikling, – det man i korthet kaller oppdragelsen.»

Nissen pikeskole er nå Hartvig Nissens skole og lever i beste velgående. Gutter fikk adgang i 1955. Folkehøgskolen lever også beste velgående. Det levende ord, demokratisering, selvstendighet, dannelse – beskrivelser av vår pedagogikk som Hartvig Nissen ville ha kjent igjen og nikket bifallende til. Det føles godt å være en del av den arven min tippoldefar brakte inn i det norske skolevesenet for over 150 år siden.

Folkehøgskolekontoret ligger altså vegg i vegg med det som var Norges første skole tuftet på N.F.S. Grundtvigs pedagogiske idéer (Folkehøgskolekontoret har i disse dager flyttet til Brugata ved Akerselva). Litt av et sammentreff.

NY PEDAGOGISK RÅDGIVER ANSATT

Vi har gleden av å ønske Espen Bråten Kristoffersen velkommen som vår nye rådgiver for pedagogisk utvikling. Espen er 33 år og starter opp hos oss ved årsskiftet. Han kjenner folkehøgskolen godt og har vært elev ved, og har undervist på Romerike folkehøgskole. Han har pedagogisk utdanning, og har så langt ti år som skuespiller bak seg. Ved siden av 50 prosent stilling i Folkehøgskoleforbundet vil han undervise deltid, og fortsetter også som utøvende skuespiller.

Vår ny medarbeider forteller:

- Jeg har jobbet som skuespiller i 10 år, og har vært ansatt på Nationalteatret, Det Norske teatret, Oslo Nye teater, Nordland teater, Riksteatret, m.fl. Samtidig med mitt utøvende arbeid som skuespiller har jeg alltid interessert meg for pedagogikk. I 2017 fikk jeg muligheten til å undervise i folkehøgskolen, noe jeg alltid har hatt veldig lyst til. Jeg jobbet i flere perioder på Romerike Folkehøgskole, folkehøgskolen jeg selv var elev på tilbake i 2006. Jeg opplevde dette som fine og rike erfaringer som hadde mye å si for at jeg bestemte meg for å sette meg på skolebenken igjen. I vår fullførte jeg mitt PPU, praktisk pedagogisk utdanning, ved Kunsthøgskolen i Oslo.

Denne høsten setter han seg inn i pandemi & krisepsykologi på Universitetet i Bergen. Et spennende og svært relevant felt som han tror han kommer til å få god bruk for i denne nye jobben.

- Å få være med på å videreutvikle folkehøgskoleslaget ser jeg på som en stor og eventyrlig oppgave! Jeg tror det er svært viktig at folkehøgskolen fortsetter å skape attraktive og relevante skoletilbud. Jeg tør påstå at vi trenger folkehøgskolen mer enn noen sinne! Da er vi avhengig av at det pedagogiske opplegget også må være fristende og ikke minst appellere til de unge. Med alt fokuset på prestasjon i samfunnet vårt er folkehøgskolen en fantastisk mulighet for elevene til å finne seg selv igjen. Og det sammen med og i samspill med andre. I mine øyne har jeg fått en av verdens viktigste jobber, som jeg gleder meg stort til å ta fatt på sammen med dere alle!

Vi ser fram til å få Espen på plass i Brugata 19 og ønsker han hjertelig velkommen!

ØK

REVISJON AV NORSK SANGBOK

Som så mye annet er det ikke optimalt for sangboknemnda å ikke få treffes ansikt til ansikt, de får det likevel til med fildeling og møter på Zoom, og håper på å samles i løpet av november. Sangboknemnda består denne gangen av Arild Sveum fra Elverum, Heidi Granlund fra Toneheim, Roar Bøye fra Seljord og Trond Instebø fra Hardanger.

Sangboknemnda har satt følgende som utgangspunkt for sitt arbeid: «Norsk sangbok med nordiske innslag - 70 prosent norske/nordiske opphavspersoner, ikke nødvendigvis med norsk tekst.» Det er selvsagt mange andre kriterier som må stemme for at en sang skal med, og det er også 30 prosent sanger utenom nordiske som må få plass i boken. Det er imidlertid mye vanskeligere å finne tekst/noter til norske sanger, enn til de som synges overalt ellers i verden.

Jeg er personlig stor tilhenger av registre, å strukturere et innhold etter forskjellige kriterier. I den hvite boken har vi forfatter- og komponistregister, og en alfabetisk opplisting av alle sanger. Det vil den nye boken også ha. Og så har vi et emneregister, hvor sanger er inndelt etter kategorier som for eksempel «Balladar, pop og rock» og «Julesongar». Nemnda har oppe til vurdering om det kunne være nyttig å også inkludere folkehøgskolespesifikke kategorier som «Morgensamling», «Høgtideligheter», «Distriktsmøter» og «Avslutning av skoleåret».

Cappelen Damm har gitt ut folkehøgskolenes sangbok siden 1898. De er opptatt av at så mange skoler som mulig skal medvirke, enten ved å komme med overordnede ønsker for boken, eller på direkte utvalg av sanger. Vi har opprettet en Facebook gruppe som heter «For oss som er opptatt av sang i folkehøgskolen» for å kunne stille spørsmål til folkehøgskolefolk underveis i revisjonen, og som vi håper vil leve videre til deling og inspirasjon i etterkant. Vi ønsker gjerne flere velkommen inn i gruppen, let oss opp, og meld deg på!

Angelina Christiansen

TAKK FOR MEG!

For snart tre år siden startet jeg som daglig leder i Folkehøgskolerådet. Jeg kom utenfra. Uten folkehøgskoleerfaring. På en av de første samlingene med en gruppe folkehøgskolerektorer leste jeg opp et slags personlig kåseri for å sette ord på mine første inntrykk av folkehøgskolen som skoleslag. Jeg innledet teksten følgende:

«Jeg er ny her. Helt ny. Mange her snakker om den spesielle folkehøgskolekulturen. Noen snakker om den spesielle måten å omgås på. De interne ordene. Den interne sjargongen og væremåten. Jeg vet ikke helt om de forventer at det er noe jeg adopterer, bekrefter eller bare viser forståelse for. Det er nok en kombinasjon, tror jeg.

Men så synes jeg kanskje de overdriver litt. Jo visst har folkehøgskolene en helt særegen historie, kultur og tradisjon. Det er jo derfor jeg ville ha denne jobben. Men noen snakker om det som om det er noe nesten uforståelig – hvert fall noe som tar tid å forstå. VELDIG lang tid. Ja, noe man nesten ikke kan forstå, med mindre man har opplevd den innenfra i en stund. En laaaaaang stund».

Så hva tenker jeg om dette nå, tre år senere? Jo, visst er folkehøgskolene komplekse, varierte og særegne. Mye kan ikke forklares. Man må ha vært der, kjent på, tatt på, følt, sett og opplevd for å få det hele bildet. Men likevel. Jeg tror vi gjør lurt i å forsøke å sette ord på skoleslagets betydning og forklare hva som skjer på en folkehøgskole. Faren med det motsatte er at vi blir et skoleslag ingen forstår viktigheten av, annet enn dem som har vært «innafor». Hvis jeg skal forsøke å forklare vil jeg si at folkehøgskolene er et sted hvor det er trygt å være, tid til å prøve, undre seg, feile og trygt å ta egne valg. Et sted hvor man blir oppmuntret til å være et helt menneske.

Folkehøgskolen er kanskje verdens frieste og mest autonome skoleslag. Det gjør at folkehøgskolene kan tilpasse seg, variere og bruke tid – på en litt annen måte enn andre skoleslag. I en artikkel leste jeg følgende om autonomi: «Man kan betrakte en person som autonom bare hvis han har evne til kritisk refleksjon over egne oppfatninger og egen praksis». Jeg håper folkehøgskolene får beholde friheten og autonomien sin. Men dette avhenger av hvordan folkehøgskolene selv forvalter friheten og autonomien. Det krever ganske mye av hver enkelt skole og ansatt. Det krever mye av folkehøgskolefellesskapet. Jeg mener at folkehøgskolene er nokså gode på dette. Men langt fra gode nok. Jeg tror folkehøgskolene og folkehøgskoleorganisasjonene, deriblant Folkehøgskolerådet, i større grad bør sette av tid til å kritisk reflektere over egen praksis og egne oppfatninger. Ikke nødvendigvis for å avdekke feil, men for å bli sikrere på at man gjør ting riktig, at man er der man skal være.

Jeg tar meg i å bruke mye tid i hverdagen på rapporteringer, referater, tolkning av fraværsregler, økonomianalyser, kompensasjonsordninger, skatteregler for stipendiater, klagehenvendelser osv. Dette er viktig. Men ikke det viktigste. Derfor var det så utrolig deilig å få møte det første kullet av engasjerte studenter i folkehøgskolepedagogikk på Universitetet i Sørøst-Norge. 28 mennesker som stilte spørsmål, var kritiske, nysgjerrige og reflekterte. Vi trenger å sette av mer tid til sânt. Enten det er i auditoriet, klasserommene, på personalrommet, i styremøtene, på fellessamlingene etc. Det tror jeg er den beste måten å sikre folkehøgskolenes autonomi for fremtiden. Et skoleslag som er forankret i historien, men som samtidig evner å forstå vår tid og morgendagens muligheter. Og når vi snakker om frihet og autonomi: Jeg tror fremtiden vil kreve at folkehøgskolene tar noen flere diskusjoner, vurderinger og avgjørelser i fellesskap. Ikke for å snevre inn handlingsrommet eller for å gjøre skoleslaget «smalere», men for å kunne bestemme selv, før noen utenfra kommer og bestemmer for oss. Som for eksempel politikerne gjennom detaljregulerte lover og forskrifter...

En ting til slutt. Neste år er det stortingsvalg. Hvor kult hadde det ikke vært om folkehøgskolene i den anledning sammen bestemte seg for å være å være verksteder for deltakelse og demokrati? For elevene som går på skolen og for samfunnet rundt. Bruke anledningen til å puste litt ekstra liv i folkehøgskoleslaget det «Demokrati er ikke medfødt». Tar dere utfordringa?

Takk for tre fine, utfordrende og spennende år med dere. Folkehøgskolene har en lysende fremtid. Norge hadde vært fattigere uten. Jeg kommer til å savne folkehøgskolene. Men jeg vil alltid være en del av deres heiagjeng. Selv om det nå blir fra sidelinjen!

Christian Tynning Bjørnø

Arbeidslivet

OMDISPONERING AV ANSATTE

I disse koronatider, hvor mange virksomheter har betydelige problemer med å opprettholde driften, vil det nok fremkomme ønsker fra arbeidsgiver om å endre og tilpasse arbeidstakers stilling og stillingsinnhold. Jeg har allerede fått en del spørsmål, både fra arbeidsgivere og ansatte om hvor store endringer som kan gjøres i forhold til arbeidsavtalen og således hvilke omdisponeringer arbeidstakerne må finne seg i. Videre har jeg flere ganger fått spørsmålet om arbeidsgiver faktisk har hjemmel til å gjøre til dels store inngrep i arbeidstakernes arbeidsforhold.

Tekst: Advokat Bjørn Bråthen

Svarene på disse spørsmålene finner vi ved å se nærmere på hvor langt arbeidsgivers styringsrett strekker seg. Arbeidsgivers styringsrett springer ut av arbeidsgivers rett til å lede, fordele og kontrollere arbeidet den enkelte skal utføre. Vi kan da reise spørsmålet om arbeidsgiver i en slik situasjon som vi nå har vært inne i kan omdisponere den enkelte arbeidstaker og kreve utført helt andre oppgaver og enn det vedkommende hadde tidligere? Et annet spørsmål er om man som arbeidstaker for eksempel kan pålegges å flytte til et annet arbeidsted, rent geografisk? Står arbeidstaker helt uten vern i slike pandemitider vi har hatt de siste månedene? Svaret på dette spørsmålet vil nok være et klart nei. Arbeidsgiverens styringsrett er begrenset så vel av lover som tariffavtaler – og ikke minst den enkeltes arbeidsavtale, som setter klare begrensninger i forhold til arbeidsgivers styringsrett. På den annen side kan arbeidsavtalen også inneholde regler som utvider arbeidsgivers styringsrett. Det er derfor viktig å ha lest arbeidsavtalen nøye dersom man skulle komme opp i en diskusjon med arbeidsgiver om styringsrettens grenser.

La oss se på noen problemstillinger som kan dukke opp. Hva hvis arbeidsgiver ser det som eneste mulighet at du må flytte

arbeidssted? La oss si at nye arbeidsstedet ligger for eksempel 10 mil fra nåværende arbeidssted. Kan arbeidsgiver pålegge deg møteplikt på det nye arbeidsstedet? Normalt vil 8-10 mil ligge i grenseland mht. hva arbeidsgiver kan pålegge en arbeidstaker. Her må vi imidlertid se på hvor gode kommunikasjoner det er mellom de to arbeidstedene. Videre må en se på om arbeidsgiver dekker reisekostnader mellom arbeidstedene. I en del tilfeller nedlegger arbeidsgiver virksomheten på ett arbeidsted og tilbyr ansettelse ved et annet arbeidssted. Vær her klar over at arbeidsgiver i kraft av sin styringsrett kan legge ned arbeidssteder. Vær også klar over at arbeidsgiver i grensetilfeller kan velge å gjøre en endringsoppsigelse. Det vil si at du sies opp fra din nåværende stilling og samtidig tilbys fast ansettelse på den nye arbeidsplassen. En slik endringsoppsigelse vil kunne overprøves i domstolene.

Videre har vi de tilfeller hvor arbeidsgiver ønsker å endre innholdet i din stilling. Kan en arbeidsgiver ensidig gjøre dette? I dette tilfellet beror svaret blant annet på hvor store og inngripende endringene er. Videre avhenger spørsmålet av utformingen av arbeidsavtalens innhold. I en del tilfeller har arbeidsgiver tatt inn forbehold i arbeidsavtalen om at arbeidstakeren må tåle endringer i sin stilling. Har du skrevet under på en arbeidsavtale med et slikt forbehold, vil styringsretten bli å anse som utvidet. Selv om du ikke har slike klausuler i arbeidsavtalen, vil arbeidsgiver likevel ha en viss styringsrett over innholdet i stillingen din. Arbeidsgiver kan i kraft av sin styringsrett gjøre «ikke-vesentlige endringer» i forhold til innholdet til arbeidsavtalen din.

Avslutningsvis vil jeg som en følge av det ovenstående anbefale at det inngås frivillige avtaler mellom arbeidstakere og arbeidsgiver i slike tilfelle. Dette vil i en del tilfeller kunne bidra til å redusere negative konsekvenser for arbeidstakerne på sikt. Det kan også gi større forutsigbarhet for arbeidstakerne og deres arbeidsforhold etter at omdisponeringene ikke lenger er nødvendige.

Hentet med tillatelse fra magasinet Signaler – Akademikerforbundet

ALLMENN- DANNING OG YTRINGSFRIHET

Det var etter et undervisningsopplegg om ytringsfrihet, den franske læreren Samuel Paty ble halshugget i en forstad til Paris. Med karikaturtegningene av Mohammed fra Charlie Hebdo, visste han at opplegget kunne provosere, og ga elevene anledning til å forlate klasserommet. Klagene på undervisningen kom både til skolen og politiet, men det var kampanjen i sosiale medier, som viste terroristen hvor han kunne finne Samuel Paty. Drapet skjedde nærmest etter en «digital fatwa».

Det groteske drapet på Samuel Paty er et angrep på demokratiet og på skolens oppgave med å opplyse og utfordre elevene. I folkehøgskolen er hovedoppdraget vårt å jobbe med allmenn-danning og folkeopplysning. Ytringsfrihet er selve grunnideen for et demokratisk samfunn, og det er viktig å skape en forståelse for at ytringsfriheten også kan beskytte ytringer vi ikke liker.

I ethvert demokratisk samfunn, er ytringsfrihet en grunnleggende verdi. Vi formes som individer gjennom kommunikasjon med verden rundt oss. Vi etablerer oppfatninger, tanker og ideer gjennom kunnskap fra ulike hold, og vi kan påvirke omverden gjennom våre ytringer. Påvirkning gjennom ytringer er viktig for enkeltindividene, og har stor betydning for ivaretagelse og videreutvikling av demokratiet.

Meningsutvekslinger ble forsterket gjennom deling mellom grupper som har sammenfallende meninger. I sosiale medier skjer ofte dette, vi deler og kommenterer der vi er enige. Nettroll får rom til å utfolde seg. Ytringsfriheten i sosiale medier er enorm, men det er også en informasjonsfrihet, der vi selv bestemmer hva vi tar til oss. Utfordringen må være at vi også kommenterer når vi er uenige, slik at nettrollene kan få motstand, og gjerne sprekke i offentlighetens lys.

De frilynte folkehøgskolene i Norge springer ut av en demokratisk tradisjon og tenkning, som siden starten i 1864 har virket for dialogen som grunnvoll i vårt folkestyre. På folkehøgskolene bør vi sørge for at de ulike stemmene blir hørt. Det er lett at vi havner i et ekkokammer av enighet. Bevisstgjøring om ytringsfrihet gjennom undervisning og samtaler er en viktig oppgave for oss i folkehøgskolen. Og selv om *Frirommet* ikke ble det store prosjektet vi håpet på, er *Frirommet* en fin metode for meningsutveksling i ryddige former.

Je Suis Samuel

Live Hokstad
Leder Folkehøgskoleforbundet

TILBAKEMELDING PÅ SELVEVALUERINGSRAPPORTEN

I år vil Folkehøgskoleforbundet og Noregs Kristelige Folkehøgskolelag (NKF) sammen gi ut en generell tilbakemelding på selvevalueringsrapportene. NKF har i flere år gitt ut en slik tilbakemelding til sine skoler, noe skolene har opplevd som nyttig.

Myndighetene tok i fjor et initiativ til å snakke med Folkehøgskolerådet om kvalitet i folkehøgskolen, og vi ønsker å benytte anledningen til å få et innblikk i hvilke tema og verktøy dere benytter til kvalitetsutvikling på skolene.

LANDSMØTET 2021 TIL SOGNDAL FOLKEHØGSKULE

31.mai til 2.juni er det landsmøte for Folkehøgskoleforbundet på Sogndal folkehøgskule. Det planlegges for at landsmøtet kan arrangeres som normalt. Sekretariatet og forbundsstyret har vedtatt at tema for landsmøtet 2021 er «Folkehøgskole for alle».

DISTRIKTSMØTER

Alle planlagte distriktsmøter dette skoleåret er dessverre avlyst på grunn av koronapandemien.

WEBINAR FOR ELEVREPRESENTANTER

Ifølge folkehøgskoleloven, skal alle folkehøgskoler ha elevrepresentant i skolens styre. Elevrepresentanten har samme rettigheter og plikter som de andre styremedlemmene. I november vil vi tilby webinarer om styrearbeid for elevrepresentantene. Webinarene vil arrangeres i uke 47.

KOMITE TIL REVISJON AV IDÉ OG PRINSIPPROGRAM

Nåværende Idé- og prinsippprogram for Folkehøgskoleforbundet gjelder frem til landsmøtet i 2021. Forbundsstyret har nedsatt en komite som skal arbeide med revisjon av Idé- og prinsippprogrammet. Forslag til revidert idé- og prinsippprogram vil sendes lokallagene på høring i løpet av våren.

Disse vil delta i revisjonsarbeidet:

Bjørn Olav Nicolaisen - Namdals fhs., Maria Øy Lojo - Fana fhs., Marianne Jepsen - Oslofjord fhs. og Tore Haltli - Fana fhs. - i tillegg Live Hokstad, Einar Opsvik og Krsitin Smit - fra styret.

TILLITSVALGKONFERANSEN BLE HOLDT DIGITALT

Den årlige tillitsvalgkonferansen på Sanner - for tillitsvalgte i Folkehøgskoleforbundet og NKF, ble i år avlyst på grunn av pandemien. Den ble erstattet av et to dagers webinar 22.- og 23. september.

40 deltakere var påmeldt. Lederne i organisasjonene åpnet nettkonferansen, Live Hokstad (FHF) og Gunnar Birkeland (NKF). Første foredrag ut var advokat Bjørn Bråthen som foredro om forhandlingsteknikk. Senere sto gruppearbeid, lønnsoppgjør og koronasituasjonen på programmet. Deltakerne fikk svar på en rekke spørsmål.

Bjørn Bråthen og Angelina Christiansen

LIVE HOKSTAD LEDER NORDISK FOLKEHØGSKOLERÅD

Nordisk Folkehøgskoleråd jobber for å styrke og bidra til samarbeid mellom de nordiske folkehøgskolene, og samtidig bidra til å skape best mulige vilkår for folkehøgskolenes utvikling i Norden, slik at folkehøgskolene kan fortsette å bidra i arbeidet med en bærekraftig samfunnsutvikling. Lederskapet går på omgang mellom de ulike landene, og i perioden 2019-2021 er det Norge som har lederskapet.

VI HAR FLYTTET!

Etter mange år i Øvre Vollgate 13 har Folkehøgskolekontoret flyttet. De nye kontorene er i Brugata 19, med utsikt over Aker-selva. Her har vi fått lyse og fine kontorer, og gode møtelokaler. Kom gjerne innom på besøk.

“JEG ELSKER FOLKEHØGSKOLE”- PLAKATEN

Alle folkehøgskolene i Norge har i høst mottatt en slik plakat i gave fra Arbeiderbevegelsens Folkehøgskole, utsendt med bidrag fra Folkehøgskoleforbundet. AFR oppfordrer skolene til å ta et bilde av der den henger på deres skole og legge ut på Instagram til glede for alle. Plakaten er laget i forbindelse med Benedicte Hambros praktiske metodebok *Å sende et menneske til månen*. Vi takker folkehøgskolen på Ringsaker for denne nydelige oppmuntringen til hele folkehøgskolebevegelsen!

Live Hokstad

NYTT FRA IF

MARKEDSFØRING AV ET NYTT ÅR

Vi er nå i full gang med å planlegge et nytt år med markedsføring. I skrivende stund jobber vi for å markedsføre halvtårskursene som begynner i januar, i november begynner vi markedsføringen av neste års linjer og av Folkehøgskolekatalogen.

Mye vil bli annerledes. Utdanningsmessene har blitt digitale og vi blir antakelig invitert ut til færre videregående skoler enn vanlig. Til gjengjeld markedsfører vi et «produkt» som er viktigere enn noen gang: sosiale folkehøgskoler i en tid der ungdommenes sosiale liv er sterkt begrenset!

NYE MEDARBEIDERE

IF er så heldig å ha fått to nye medarbeidere nå i høst. Begge er ansatt i midlertidige stillinger, en i et vikariat og en i en prosjektstilling, men begge kommer til å bety mye for vårt kommunikasjonsarbeid det neste året. Vi ønsker begge hjertelig velkommen!

SUSANNE STEE

Susanne er vikar med ansvar for sosiale medier i forbindelse med en barselpermisjon.

Susanne har kommunikasjonsutdanning fra OsloMet og er tidligere elev ved Toten folkehøgskole.

EIRIN HØISETH

Eirin er ansatt for ett år for å jobbe med et prosjekt for frilynte folkehøgskoler der hun skal hjelpe oss med å tydeliggjøre hva frilynt folkehøgskole er.

Eirin er statsviter og har tidligere jobbet på Sund folkehøgskole i tillegg til ulike frivillige organisasjoner.

RASISME PÅ DAGSORDEN I FOLKEHØGSKOLEN

Vi har vært gjennom en vår hvor institusjonalisert rasisme har vært et mye omtalt tema, ikke bare i USA, men også gjennom eksempler her i Norge. I folkehøgskolen er vi gode på dialog og det å skape inkluderende fellesskap, men jeg tror at vi har et potensiale for økt bevissthet rundt institusjonalisert rasisme. Det kan f.eks. være i undervisning, i samtale med kolleger og i markedsføring av skolene. Både vi som jobber i og med folkehøgskolene, og elevene som kommer til oss, har vokst opp i samfunn med institusjonalisert rasisme. Da er det viktig at vi er bevisst, og at vi samtidig velger å jobbe aktivt mot et slikt system gjennom å være antirasister.

Internasjonalt utvalg for folkehøgskolen (IU), Noregs kristelige folkehøgskolelag (NKF) og Folkehøgskoleforbundet (FHF) inviterer derfor til et webinar om institusjonalisert rasisme 12. oktober 2020. Målgruppen var ansatte i folkehøgskolen. Daniel Abimael Skjerve Wensell, politisk rådgiver i Minotenk, åpnet webinarer med folkeopplysning om institusjonalisert rasisme, den politiske konteksten, manglende mangfold og delte tanker om folkehøgskolens rolle og konkrete forslag til hvordan ulike linjer kan jobbe med tematikken. Etter foredraget ble det gruppesamtaler og konkrete innspill til hvordan folkehøgskolene kan sette rasisme på dagsorden på egen skole. Opptaket av Daniel sin presentasjon, samt lenker til ulike ressurser finnes på:

<https://www.folkehogskoleradet.no/rasismewebinar2020>.

ELVERUM FOLKEHØGSKOLE – KLIMAMARSJ MED OVERREKKELSE AV KLIMAPLAN

I folkehøgskolens Bærekraftvedtak fra oktober 2019 er ett av målene at alle skolene lager egne lokale klimaplaner, eventuelt bærekraftplaner, for hvert skoleår. Dette er ikke noe nytt for Elverum folkehøgskole, da de allerede i 2017 utarbeidet en slik plan når skolen var med i prosjektet «Aksjonsforskning og bærekraft – folkehøgskolen for framtiden» (2014–2017). Denne planen er nå revidert og skolen har laget konkrete og realistiske mål for hvordan elever og ansatte skal bidra til en mer klimavenlig utvikling skoleåret 2020–21.

Planene er utarbeidet i samarbeid mellom elever og ansatte, og inkluderer tiltak på områdene drift, kjøkken og undervisning. Eksempler på tiltak er fire måltider i uka skal være ren vegetar, økt bruk av Fairtrade-produkter, bare servere syltetøy av bær og frukt plukket av elevene, produksjon av egen strøm gjennom solcelleanlegg til bruk i eget drivhus, utvide egen sykkel- og sparkpark til for bruk av elever, ansatte og kursdeltagere. I undervisning er det fokus på selvbergingsvalg, aksjonsforskningsvalg, redesign, samt å formidle og utvikle bærekraftige holdninger. Bærekraft skal også være en del av skolens egen «danningshåndbok». Videre har skolen som mål å redusere flyreiser ytterligere og slik også bidra til å kutte klimagassutslipp.

Fredag 23. oktober hadde Elverum folkehøgskole en flott markering av at de nå har en klimaplan for 2020–21. Hele skolen arrangerte en klimamarsj som gikk fra folkehøgskolen og til kommunehuset i Elverum hvor de møtte ordfører Lillian Skjærvik og overleverte skolens klimaplan. Det ble tale av både rektor, Per Egil Andersen og elevrådsleder William Moriggi. – Vi, elevene på Elverum folkehøgskole, ønsker med denne klimavtalen å inspirere og engasjere andre elever på andre skoler og folkehøgskoler til å bli med i kampen mot global oppvarming, sa Moriggi til applaus fra sine medelever. Ordføreren fortalte at kommunestyret vedtok en ny klimaplan i vår, og sa at nå vil hun sammenligne kommunens planer med Elverum folkehøgskoles plan, og kanskje få noen nye ideer.

– Jeg er så stolt av dere unge, som tar tak i dette her. Og vi som er litt eldre vi trenger å lære noe, å bli så flinke og bevisste som dere unge, sa Skjærvik. IU gratulerer Elverum folkehøgskole i sin pådriverrolle, både med en flott markering i lokalsamfunnet og med klimaplanen for 2020–21!

Er du opptatt av bærekraft og globale utviklingsspørsmål?

Bli gjerne med i facebook-gruppen «Internasjonalt utvalg for folkehøgskolen» - her kan du møte andre i folkehøgskolen som også er engasjert i disse temaene. Følg også med på www.folkehogskoleradet.no/iu for arrangementer og andre nyhetssaker.

Brita Phuthi

Foto: Brita Phuthi

STATSBUDSJETTET ER LAGT FREM – «FOLKEHØGSKOLEMILLIARDEN»

Statsbudsjettet 2021 innebærer en rekordsatsing på folkehøgskoler. Aldri før har det vært brukt mer penger på skoleslaget. Vi kan nå snakke med troverdighet om «folkehøgskolemilliarden» når vi omtaler den nasjonale pengebruken på folkehøgskoler. Ja, det er faktisk langt over en milliard, dersom vi tar med statens utgifter til utdanningsstipend til elevene. Etter våre foreløpige beregninger ser det ut til at neste års statsbudsjett gjør at hver enkelt skole får et generelt påslag på nesten 3,2 prosent, noe som er vesentlig bedre enn inneværende år. Samtidig foreslår politikerne midler til planlegging og drift av totalt fire nye folkehøgskoler. Alle de nye skolene er imidlertid tidligere varslet og vedtatt. Men det er først neste år at vi ser de store konsekvensene av dette i «budsjett kroner». Sjøholt og Stord får driftsmidler til oppstart i 2021, mens Øyrekka og Sjunghatten har fått midler til å planlegge oppstart påfølgende skoleår. Nye skoler beriker og er et uttrykk for et skoleslag i positiv utvikling. Samtidig har Folkehøgskolerådet vært opptatt av å synliggjøre at eksisterende skoler også har behov. Enten det handler om flere elevplasser, etter- og videreutdanning av ansatte, kvalitetsutviklingsprosjekter og kompensasjon for inntektstap og merkostnader knyttet til Covid-19. Det siste har vi brukt mye tid på å konkretisere etter sommeren.

KOMPENSASJON FOR INNTAKSTAP OG MERKOSTNADER KNYTTET TIL COVID-19

Det har vært en krevende vår og sommer, både økonomisk og organisatorisk. Folkehøgskolene har både merkostnader og inntektstap på grunn av pandemien. Vi er glade for at vi fikk regjeringen med på å bevilge 65 millioner kroner som kompensasjon for tapte elevbetalinger i den perioden skolene var stengt før sommeren. Det var ingen selvfølge og resultat av knallhard jobbing. Men de økonomiske konsekvensene handler om mye mer enn de syv ukene skolene var stengt før sommeren. Folkehøgskolerådet har nylig gjennomført en undersøkelse der det kommer frem at inntektsbortfallet (etter at eventuelle kompensasjoner er trukket fra) totalt utgjør 33,3 millioner kroner. I tillegg kommer økte kostnader knyttet til smittevern, tilpasninger av bygninger, innkjøp av utstyr og økte personalkostnader på totalt 16,7 millioner kroner. Til sammen beløper de ukompenserte kostnadene ca. 50 millioner kroner. Folkehøgskolerådet har derfor bedt Stortinget om at det etableres refusjons-/kompensasjons-

ordninger som minimerer folkehøgskolenes negative økonomiske konsekvenser som følge av Covid-19. Når det er sagt så kan vi nok ikke forvente å få kompensert «krone for krone». Det vil være negative økonomiske konsekvenser av en slik pandemi. Det vil mange bransjer måtte håndtere og «leve med». Men vi må alle likevel gjøre det vi kan for at konsekvensene blir minst mulig.

TILSKUDD TIL KORTKURS FASES UT FRA 01.01.2021

Som varslet i fjorårets statsbudsjett, i lovendringsforslag i vinter og i revidert budsjett før sommeren, bekrefter departementet på nytt at tilskudd til kortkurs fases ut fra 01.01.2021. Dette betyr at man ikke kan avholde kortkurs som teller inn i tilskuddsgrunnlaget fra 01.01.2021. Regjeringen slår i statsbudsjettet fast at midlene ikke skal tas ut av folkehøgskolekapitlet i statsbudsjettet, men at folkehøgskolene skal få en tilsvarende økning i grunnbevilgningen. Regjeringen skriver også i budsjettdokumentet at de vil være i dialog med oss om å videreføre kortkurs til enkelte sårbare grupper, som for eksempel til funksjonshemmede. Disse punktene har vært vesentlige for oss i dialogen med departementet. Detaljene i hvordan dette skal gjøres er imidlertid ikke klart. Departementet vil om kort tid gjennomføre en høring der dette sannsynligvis blir konkretisert. Vi er i stadig dialog med departementet om dette.

ALT I ALT..

Jeg mener vi kan være fornøyde med dette budsjettet. Påslaget på 3,2 prosent er bedre enn i fjor. Betydelige midler tilføres pga. oppstart av nye folkehøgskoler. Likevel vil vi selvfølgelig synliggjøre og påvirke for å få gjennomslag for det vi ikke har fått gjennomslag for så langt. Nå starter budsjettprosessen i Stortinget, med høringer og dialog med ulike partier og representanter, før budsjettet endelig vedtas medio desember.

Regjeringens fremlagte forslag til statsbudsjett er vel ikke akkurat det jeg vil kalle et «STAS»budsjett. Dette er mye på grunn av Covid-19. En unntakssituasjon vi deler med et helt samfunn. Men folkehøgskolene kler ikke å henge med hodet. Det er det heller ikke noen grunn til. Uttellinga er faktisk ganske god, sammenlignet med mange andre. La oss heller brette opp ermene!

Christian Tynning Bjørnø

STØTTEANNONSER TIL FOLKEHØGSKOLEN

AGDER FOLKEHØGSKOLE

4640 Søgne
Tlf.: 38 16 82 00
Rektor: Reidar Nilsen
www.agder.fhs.no

ARBEIDERBEVEGELSENS FOLKEHØGSKOLE, RINGSAKER

2390 Moelv
Tlf.: 62 35 73 70
Rektor: Ingvild Tollehaug Jevne
www.afr.fhs.no

BUSKERUD FOLKEHØGSKOLE

3322 Darbu
Tlf.: 31 90 96 90
Rektor: Mariann Aaland
www.buskerud.fhs.no

BØMLO FOLKEHØGSKULE

5437 Finnås
Tlf.: 53 42 56 50
Rektor: Magne Grøneng Flokenes
www.bomlo.fhs.no

ELVERUM FOLKEHØGSKULE

2408 Elverum
Tlf.: 62 43 52 00
Rektor: Per Egil Andersen
www.elverumfhs.no

EVJE FOLKEHØGSKOLE

4735 Evje
Tlf.: 37 88 60 05
Rektor: Aslak J. Brekke
www.evjefhs.no

FANA FOLKEHØGSKULE

5259 Hjellesstad-Bergen
Tlf.: 55 52 63 60
Rektor: Tore Haltli
www.fanafhs.no

FJORDANE FOLKEHØGSKULE

Boks 130, 6771 Nordfjordeid
Tlf.: 57 88 98 80
Rektor: Silvia van Hesik Førde
www.fjordane.fhs.no

FOLLO FOLKEHØGSKOLE

1540 Vestby
Tlf.: 64 98 30 50
Rektor: Jan Martin Medhaug
www.follo.fhs.no

FOSEN FOLKEHØGSKOLE

7100 Rissa
Tlf.: 73 85 85 85
Rektor: Arnhild Finne
www.fosen.fhs.no

HADELAND FOLKEHØGSKULE

2760 Brandbu
Tlf.: 61 33 96 00
Rektor: Arne Ruste
www.hafos.no

HALLINGDAL FOLKEHØGSKULE

3550 Gol
Tlf.: 32 07 96 70
Rektor: Janne Merete Sukka
www.hallingdal.fhs.no

HARDANGER FOLKEHØGSKULE

5781 Lofthus
Tlf.: 53 67 14 00
Rektor: Trond Instebø
www.hardanger.fhs.no

HARSTAD FOLKEHØGSKOLE

9404 Harstad
Tlf.: 77 04 00 77
Rektor: Erlend Welander
www.trondarnes.fhs.no

IDRETTSSKOLEN – NUMEDAL FOLKEHØGSKOLE

3626 Rollag
Tlf.: 31 02 38 00
Rektor: Lars Petersen
www.idrettsskolen.com

JÆREN FOLKEHØGSKULE

4352 Kleppe
Tlf.: 51 78 51 00
Rektor: Dag Folkvord
www.jarenfhs.no

KARMØY FOLKEHØGSKULE

4291 Kopervik
Tlf.: 52 84 61 60
Rektor: Jarle Nilssen
www.karmoy.fhs.no

LOFOTEN FOLKEHØGSKULE

8310 Kabelvåg
Tlf.: 76 06 98 80
Rektor: Jonatan Rask
www.lofoten.fhs.no

MANGER FOLKEHØGSKULE

5936 Manger
Tlf.: 56 34 80 70
Rektor: Geir Rydland
www.manger.fhs.no

MØRE FOLKEHØGSKULE

6151 Ørsta
Tlf.: 70 04 19 99
Rektor: Einar Opsvik
www.more.fhs.no

NAMDALS FOLKEHØGSKOLE

7870 Grong
Tlf.: 74 33 20 00
Rektor: Bjørn Olav Nicolaisen
www.namdals.fhs.no

NANSENSKOLEN

2609 Lillehammer
Tlf.: 61 26 54 00
Rektor: Unn Irene Aasdalen
www.nansenskolen.no

NESTOR MELSOMVIK

3159 Melsomvik
Tlf.: 33 33 55 00
Rektor: Terning Dahl-Hansen
www.nestorutvikling.no

NORDISKA FOLKHØGSKOLAN

Box 683-SE-442 31 Kungälv, Sverige
Tlf.: 00 46 303 20 62 00 vx
Rektor: Karin Langeland
www.nordiska.fhsk.se

NORDMØRE FOLKEHØGSKULE

6650 Surnadal
Tlf.: 71 65 89 00
Rektor: Kristian Lund Silseth
www.nordmore.fhs.no

NORD-NORSK PENSJONISTSKOLE

8920 Sømna
Tlf.: 75 02 92 80
Rektor: Geir Nydahl
www.nordnorsk-pensjonistskole.no

PASVIK FOLKEHØGSKOLE

9925 Svanvik
Tlf.: 78 99 50 92
Rektor: Ketil Foss
www.pasvik.fhs.no

PEDER MORSET FOLKEHØGSKOLE

7584 Selbustrand
Tlf.: 73 81 20 00
Rektor: Arild Moen
www.pedermorset.no

RINGEBU FOLKEHØGSKULE

2630 Ringebu
Tlf.: 61 28 43 60
Rektor: Rolf Joar Stokke
www.ringebu.fhs.no

RINGERIKE FOLKEHØGSKOLE

3510 Høynefoss
Tlf.: 32 17 99 00
Rektor: Morten Eikenes
www.ringerike.fhs.no

ROMERIKE FOLKEHØGSKOLE

2050 Jessheim
Tlf.: 63 97 09 10
Rektor: Haldis Brubæk
www.romerike.fhs.no

SELJORD FOLKEHØGSKULE

3840 Seljord
Tlf.: 35 05 80 40
Rektor: Mona Verpe
www.seljord.fhs.no

SETESDAL FOLKEHØGSKULE

4747 Valle
Tlf.: 924 23 106
Konstituert rektor: Liv Tanche-Larsen
www.setesdal.fhs.no

SKAP KREATIV FOLKEHØYSKOLE

Neseveien 1
4514 Mandal
Rektor: Hanne Christine
Seyffarth-Fuglestveit
www.skapmandal.no

SKIRINGSSAL FOLKEHØYSKOLE

3232 Sandefjord
Tlf.: 33 42 17 90
Rektor: Knut Søyland
www.skiringssal.fhs.no

SKJEBERG FOLKEHØYSKOLE

1747 Skjeberg
Tlf.: 69 11 75 60
Vikarierende rektor:
Sveinung Finden
www.skjeberg.fhs.no

SKOGN FOLKEHØGSKOLE

7620 Skogn
Tlf.: 74 08 57 20
Rektor: Lars Waade
www.skogn.fhs.no

SOGNDAL FOLKEHØGSKULE

6856 Sogndal
Tlf.: 57 62 75 75
Rektor: Ole Karsten Birkeland
www.sogndal.fhs.no

SOLBAKKEN FOLKEHØGSKOLE

2100 Skarnes
Tlf.: 62 96 70 70
Rektor: Harald Thompson Rosenstrøm
www.solbakken.fhs.no

SUND FOLKEHØGSKULE

7670 Inderøy
Tlf.: 74 12 49 00
Rektor: Per Kristian Dotterud
www.sundfhs.no

SUNNHORDLAND FOLKEHØGSKULE

5455 Halsnøy Kloster
Tlf.: 53 47 01 10
Rektor: Mona Økland
www.sunnfolk.no

TONEHEIM FOLKEHØGSKOLE

2322 Ridabu
Tlf.: 62 54 05 00
Rektor: Jon Krognæs
www.toneheim.no

TOTEN FOLKEHØGSKOLE

2850 Lena
Tlf.: 61 14 27 00
Vikarierende rektor: Bjørn Veland
www.toten.fhs.no

TORSBUS FOLKEHØGSKULE

7320 Fannrem
Tlf.: 72 47 98 50
Rektor: Torkjell Solem
www.torshus.com

TRØNDERTUN FOLKEHØGSKULE

7227 Gimse
Tlf.: 72 85 39 50
Rektor: Tormod Gjersvold
www.trondertun.no

VEFSN FOLKEHØGSKOLE

8665 Mosjøen
Tlf.: 75 17 24 11
Rektor: Mette Haustreis
www.vefsnfolkehogskole.no

VOSS FOLKEHØGSKULE

5704 Voss
Tlf.: 56 52 90 40
Rektor: Kjetil Bruvik
www.voss.fhs.no

ÅL FOLKEHØYSKOLE OG KURSSENTER FOR DØVE

3570 Ål
Tlf.: 32 08 26 00 – TekstTlf.: 32 08 26 01
Fungerende rektor: Ann-Kristin
Malmquist
www.al.fhs.no

ÅSANE FOLKEHØGSKOLE

5109 Hylkje
Tlf.: 55 39 51 90
Rektor: Bjørn Berentsen
www.aasane.fhs.no

TEKST- OG DIKTSTAFETTEN:

Sivelin Kjølstad, lærer på Fotoreise -
Sogndal folkehøgskule. Hun ble utfordret av
John Stenersen, Lofoten folkehøgskole.

De dagene jeg mister ting

Noe har jeg mista og glømt,
jeg er sikker på jeg la det, at jeg la det der,
at tråden som glapp, hadde jeg, hadde jeg her.
Men det som lå oppå et skap
har falt ned bak
og ligger der i støvet.

For det er stort sett to sett med dager:
Det er de dagene jeg mister ting,
og dager hvor jeg finner dem igjen.

Et busskort, en vott og en giftering,
vi bærer så mange mistelige ting.

Det du har visst om, men glømt,
for sånn som du sa det, hadde noe å si,
det var et hint av noe der som gikk meg forbi.
Et ord med en bitter smak,
for det lå noe bak
og det henger i lufta.

For det er stort sett to sett med dager:
Det er de dagene jeg mister ting,
og dager hvor jeg finner dem igjen.

En tråd, et blikk og følelsen av
at det rakner litt for oss nå og da.

For det er stort sett to sett med dager:
Det er de dagene jeg mister ting,
og dager hvor jeg finner dem igjen.
Det er de dagene jeg mister ting

Frida Ånnevik

Line Neverdal, fotolærer ved Danvik folkehøgskole i Drammen - og
tidligere lærer ved Sogndal folkehøgskule, utfordres til neste nummer
av magasinet.